

DOMIN SVET

LETNIK 36. V LJUBLJANI 20. FEBRUARJA 1923. ŠTEVILKA 2.

BOŽIDAR JAKAC: MUZIKANTI.

BOGOVEC JERNEJ.

DR. IVAN PREGELJ.

3.

Bogovec je omahnil truden iz cerkve v mrak. Wassermannov se je utrgal za njim. Topa bridkost in težka trudnost je vezala bogovcu misli na telo. Obšel je cerkev mimo katoliške šole, grobov in hiše brdskega barona Nikolaja, ki je bil njegov kolator in zaščitnik, in je stal v ozki ulici med tesnimi stanovanji, kjer so gospodinje druga drugi videle v lonec in posteljo. Prepirljivi sosedov je napolnil vso ulico, vonji siromašnih ognjišč so plali na ozko gaz kakor potoki nečedne vode ob nalivu. Mrčes se je sprehajal iz vrat v vrata. Odkar se je bila vera pomešala, je bilo zrastlo strašno v ljudi. Psovali so se iz okna v okno, kleli, sovražili. Predikant je vedel in je stotič znova trpel:

»Kaj si mi prepustil, Gašpar Rakovec, prvi orožnik besede čiste v Kranju? Lajave pse in lajno. Nikoli nista imela slabše srenje prasec Mercina in norški Steinmetz.«

Iz žalosti je posluhnil. Nekje iz teme je prosilo na ulico:

»Oča, Sin, Duh, nebeški kralj! Tvoje ime sveti se, čez nas da boš sam kraljeval, Tvoja volja izidi se...«

»Moji so in molijo,« je bolno čustvoval bogovec in se mu je hotelo zdeti, da je glas spoznal. In šel je mimo in je videl: »Gospod Bog! Saj je res ona molila, naša stara Tereza, ki je stražo stregla moji rajni pridruzi v otročjih krčih.«

Obrnil se je, da bi šel nazaj, a je dvomil: »Tereza ni. Čez devetdeset let bi štela. Kako bi še znala peti.«

Spomin na rajno pridruzo, ki je bil bogovcu ugasnil v zvoneh, se je vzbudil nanovo. Strašna boleost po davni ga je obšla. Mrmral je: »Agnes, du mein viellieb weylant Gemahel!«

Stopil je gnan od hrepenenja hitreje in vzšel na trg pred špitalsko cerkvijo in se obrnil mimo krčme na levo v ulico, kjer mu je stala hiša. Iz krčme je udarjala pesem, ki jo je poznal:

„D Rutt', du viel schnödes Rleydt,
Ein großer Schalk der dich antreit...“

»Moji,« je mislil mimo svoje poti in svojega hrepenenja bogovec, »moji, učitelj Dachs, Mernhardt, Stockzahndt in Schlagen.« Hotelo mu je vzrasti kakor veselje v srce. Pa je videl ob vratih človeka, ki je bruhal, in je vstalo zopet zoprno vanj: »Tvoj erbič sem, Gašper Rakovec. Lajave pse imam in lajno.«

Nad drago streh je bil vzšel mesec. Bogovec je stal pred svojo hišo. V blede luči neba je živelo troje oken. Bila so mrzla. Hiša je bila mrtva. Prevzet od čudnega ganotja je obstal predikant. Oko mu je obviselo v praznini vrh vrat, odkoder so

bili izbili njegov imenski kamen. Ko je moral iz mesta, je bil potegnil kljuko iz vrat in jo nosil verno s seboj. Zdaj jo je otipal, izvlekel in potisnil v ključavnico. Odprl je v zatohlo in plesnivo vežo. Žalostna golazen se je razpršila po prostoru. V somraku noči in mesečine je šel in odprl v sobo na desni. Tu je v svojih srečnejših dneh bral in pisal. Osušen tintnik je še visel na žeblju ob oknu. Krpa papirja je bledela na podu. Predikant ni vstopil. Zaprl je vrata in šel naprej in dotipal do lestve v gornji prostor. Vzpel se je kvišku. Bil je v sobi svoje prve poročne sreče. Meseč je bil napolnil sobo in se polil po tleh prav do tam, kjer mu je nekoč stala zakonska postelja. Še je bila vidna lisa, dokoder je segalo ležišče, in nad liso je bil žebelj. Na žeblju je še visel suh cvetni vršiček, davni in zadnji njegov krizmanek, kakor ga je bila previsoko pripela botra možu in ženi. Predikant je pobožno in hlastno snel vejico in si jo pritisnil na ustnice.

»Agnes, du mein viellieb weylandt Gemahel!«

Do bolečine jasno je vstala vanj slika davne sreče. Zaživelo je predenj sladko dete iz očeta gorečnika, sodnika Janeza Junauerja. Videl je njeno tiho pokornost, njeno skromno dekelstvo, preden jo je bil zasnuvil. Potem je videl, kako je gorela v njegovi vihrajoči volji, zorela iz trpkosti udov v sladko mehkoto materinstva, kako je trpela voljno skrivnostno slo nakaženega otročniškega telesa, kako je rodila v trgajoči se bolečini, kako je uživala, ko je dojila, kako je hrepenela od hlapčiča v plenah k možu in od moževe strani k hlapčiču. Pa je bila botra tako visoko pripela krizmanek.

»Agnes, du mein viellieb Gemahel!«

V strašni jasnosti je vstalo v predikanta in je občutil, kakor da se je zgodilo tisto uro. Ponoči od dneva svetega Janeza v dan nedolžnih otrok je bilo. Legla je bila tik pod krizmanek. Dete ob njej je krililo z ročicami in segalo kvišku in ni doseglo vejice na žeblju. Težko je vzdehnila žena. »Here mein Gemahel!« Obraz ji je rdel od sramu, solze so ji zalile oči. Potem je zakoprnelo iz nje: »Ne maram dekelstva! Snemi krizmanek. Previsoko visi.«

»Previsoko visi,« je ponovil predikant iz sanj. Tiho je prehajala mesečina preko tal. Iz zatohle plesnivosti je dehnilo po davni sreči. Sanjajočemu je vzigralo v možeg in glavo in se mu zvrtilo. Zdrknil je na koleno:

»Agnes, Agnes!«

Dvignil je glavo in zastrmel. Ali se je bilo iz mesečine stkalo ali je bil sen? V nejasni polutemi je stalo nizko, sladko bitje, se nagibalo v luč, njegovim rokam nasproti in koprnelo, kakor da se sramuje in mora prositi:

»Here mein Gemahel. Umrla bom v dekelstvu. Težko je. Ne morem več nositi. Snemi krizmanek, snemi krizmanek!«

Bogovec je zaječal, planil in razširil roke po prikazni. Zajel je v prazno; glava mu je trpko zadela ob steno, brezmejna slabost mu je zavezala misli, padel je na obraz.

Ko se je vzdramil, mu je pot zalival čelo. Mesečina v sobi je bila prešla; šum golazni se je znova budil. Bogovec se je dvignil, si obrisal potno čelo in trpel:

»Prazno vidim. Hudič me baja z namišljenim, z duhovino, da bi mi znamenje dala, pa je ni.«

Dvignil je roko kakor v odroke in rekel: »Sladka si, pa nisi prava. Ugasni, ugasni, nenauidni duh, krgavi, v mlamoluh tamnic!« Z ustudeno krvjo in poltjo se je opotekel po lestvi navzdol v vežo in iz veže na ulico. Mladi Wassermannov, ki se je bil usadil ob vrata za stražo, je plaho odstopil. Komaj je prepoznal bogovčevo spremenjeno lice.

»Here Meister,« je zaklical, »ali si bolan? Nasloni se name, popeljem te. Ali pa hočeš, da pokljukam pri Schlagnu.«

Predikant mu je strmel nemo in topo v obraz. Potem pa se je z vsem svojim telesom naslonil na mladeničevo ramo in

sta šla. Pred Schlagnovo krčmo je zopet vprašal Wassermannov:

»Ali nočeš, da pokljukam?«

Predikant je telesno oživel. Ni pa odgovoril. Stopil je odločno proti špitalskim vratom in prešel. Wassermannov je šel za njim...

* * *

Bila sta v mrzlem molku kranjskih pri- stav. Blatna tla so bila zamrznila in gruda se je lomila pod njiju nogama. Meglena mesečina je plala nad ravnino; stopala sta iz luči v senco in iz sence v luč, predi- kant naprej, mladenič z mečem tri korake za njim. Ob zadnji pristavi je sunil v lajež čuvajni pes. Predikant je krenil po sredi polj proti Prevaljam. Ostra je šla senca na njegovi levici in je šel, kakor da gre sam. Šele ko se je zadel Wasser- mannov z mečem ob mejni kamen kraj ozare, se je bogovec prebudil, obstal, se okrenil in se začudil osorno:

»Kaj hodiš za menoj?«

»Stražo ti strežem, gospod,« je odvrnil mladenič, »noč je samotna, dovoli mi, da te smem spremljati.«

Predikant je nemo krenil naprej po poti. Ko pa je šel dvajset korakov, je rekel, ne da bi se ozrl:

»Vrni se!«

Mladenič ni odgovoril in se ni vrnil. In spet sta šla za streljaj. Tedaj se je pre- dikant sunkoma okrenil in zaklical ne- strpno:

»Ali me nisi slišal, da se vrni?«

Mladenič je zaprosil:

»Zakaj nočeš, gospod, da bi ti stražo stregel? Zato sem vzel meč s seboj.«

Predikant je mrmral zaničljivo:

»Tvoj meč mi ne bo priden, kadar bi kmetje vstali s cepci. Vrni se k očetu.«

»Here Meister,« je znova prosil mladec.

»Ne imenuj mi očeta. Sam trpim radi njegove nezvestobe. Jaz pa sem tvoj do smrti.«

»Peter je nosil meč, pa je le zatajil,« je dejal bridko bogovec. Nato pa mu je živčno vzrastla nevolja in je udaril sirovo v mlado zanesenost Wassermannovega:

»Ali naj te kakor ščenè potepéno odženem, norska ti kri, ki ti jo je hudič upalil za nesrečnim telesom moje hčere? Pojdi, kakor velim in če si veren. Tebe ne, dru-

gega sem menil najti iz duhovine nocoj, ki mi je lagala.«

»Gospod, prej v slabosti si se naslonil name,« je prosil mladenič. In čez trenutek je dejal:

»Gospodične Gertrude mi ne opočitaj. Papežniki molijo Marijo; ne morem živeti brez tiste ljubezni. Naj sanjam o Gertrudi, naj! O, saj ni sladko, saj je bridko, brid- kejše iz dneva v dan.«

Bleda mesečina je bila v mladeničevem lepem in bolno zanesenem obličju, ki je bilo videti čudno potegnjeno, kakor lačno. Nekaj toplega usmiljenja je občutil bogo- vec, a ni našel iz svoje bolesti mehkejše besede.

»Če si moj, mi stražo streži po besedi, kakor velim,« je rekel. »Vrni se. Ni mi do tvojega meča!«

Že bridkeje je nadaljeval:

»In ne hodi, kamor ni poti, in ne ljubi, kar je vzel hudič. Gertruda je obsedena. Pojdi.«

»Here Meister, vahre wohl,« je vzkliknil mladenič in se obrnil sunkovito. Predi- kant je šel svojo pot. Ko je stopil v somrak logov na Prevaljah, je slišal iz daljave žalostno Wassermannovo pesem:

»Es ist ein Schnee gefallen
und ist es doch nicht Zeit...«

Utonil je v temi loga in iskal z nogami, da se ne bi spotaknil ob koreninah, ki so bile pograbile preko steze. V borovju in smrečevju nad njim je suvala mrzla sapa od planin. V njegovem desnem sencu se je zbudila trgajoča se bolečina in se je trpko oglašal očitek v njem:

»Norski starec! Za prazno duhovino si lezel v zvonove, da boš zdaj bolest imel iz vetra do jutra vso noč.«

Občutil je živo željo po močni pijači, da bi upijanila in usopila.

»Vina!« je zaklical hripavo in je vstala vanj kakor groza ob misli, koliko mu je še hoditi, preden bo doma na Brdu. Iz bolečine, da bi jo s hitro stopnjo usopil, je stopil hitreje. V bledem svitu se je odprlo pred njim polje. Prešel je potok čez brv in bil v polju. Telesna bolest je bila trenutno splahnila, oglasila se je bolest duha. Daleč ob sivem in motnem robu gozdov je zabledelo čez polje; bili so zidovi gradu na Brdu, dva gola četvero-

kotna stolpa na desni in levi gluhega in mrzlega sijaja bele zgradbe, ki je v mesec mežikala z malimi okni. V oknu levega stolpa je gorela luč. Predikant se je budil v občutje okolice, ki jo je videl, v neugodnost sitne poti čez zamrlo polje in kmetskega znamenja sredi polj, ki se ga je čudno nagonsko izogibal, in še v občutje okna, ki mu je bilo posejalo nekaj luči v svetlo noč.

»Gertruda, nesrečnica,« je vzrastlo vanj ob misli na hčer, ki je bivala v gradu in trpela. Pred sedmimi meseci jo je bil iz pomladi hudič vrgel skrivaj na nočne ceste med potepence brez vesti...

Predikant je videl v spominu, kakor da se je prav tisto uro zgodilo. Blaznila je iz vročnice in sle in ni bilo leka, da bi ji bil usopil duha. In je on knjigo vzel in pel iz nje:

»Daj me ko pečat na svoje srce, pečat na roko svojo. Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode svetá je ne pogase.«

In je videl v spominu, kako je kakor ob odročni besedi plahnila njena čudna sla in se je ulegalo njeno ubito dekelstvo in je tiho in pokojno zaspala kakor za reda otroških iger.

»Gertruda, moja in moje duhovine nesrečna hči,« je zadrhtelo v njem in ni videl, da je bil prešel mimo kmetskega znamenja, ki se ga je sicer čudno nagonsko bal. Potem je zopet mislil na mladca, ki ga je bil odgnal, in se mu je skoraj smilil:

»Ali ne ve, kako ji je? Zakaj nori za njo? Ali je še sam obseden in bi bil moral tudi njemu usopiti polt, kakor sem jo njej?« Čim bliže je bil Brdu, tem živeje je občutil slabost svojih udov. Bridko je rastlo v kretnje njegovih nog iz pesmi:

»Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode sveta je ne pogase.«

Pa je mislil in spraševal:

»Ali pa je ljubezen, kar je? Ali ni le sila in sla iz nenavidljivca, ki nas v prepad in mlamol jaše, nesrečno ježno žival?«

Ves je utonil v novem občutju.

»Ježna žival. Neznani jahač jo podi in poja, da ne pride, kamor bi rada, da ne more, kamor sama ve. Hie Baertl! Ježna

žival. Pojali so te, odkar si vstal iz želje po čisti resnični besedi iz Gašparja Rakovca v kranjsko srenjo, pojali so te in si kakor lisjak, ki ga gonijo psi. Trpiš iz papežniških, trpiš iz okornosti svojih lastnih ljudi, bridek kruh ješ in bridkejše vino piješ. Lepo starost v svojih si sanjal, pa imaš komaj še zoprn kot pri Abdiji, ki ni več goreč. In še to uro in še si ježna žival in si vstal za duhovino, ki ni iz Boga.«

Še je čuvstvoval:

»Bridek je moj kruh in trdo je moje ležišče. Kako dolgo še in bom utrpel še zadnjega, svojega Abdijo?«

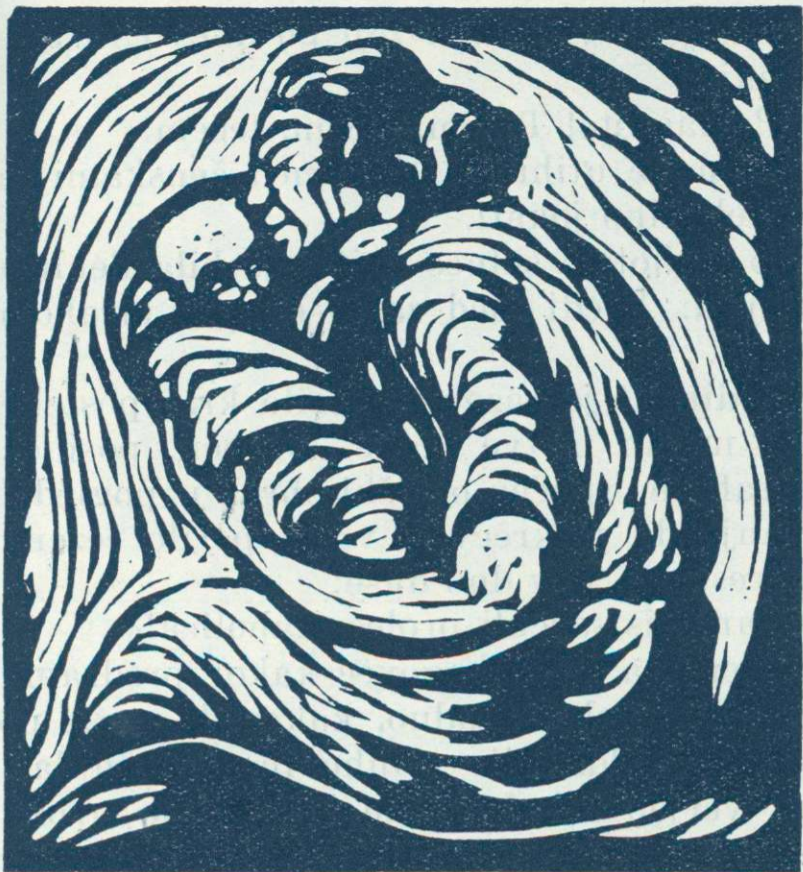
Razgrel se je do težkega očitanja v misli na svojega zaščitnika in gostitelja na Brdu, gospoda Nikolaja, in mrmral:

»Saj nisi več Abdija. Saj si samo še smešen localis in me rediš, da se, ko si vina in žene sit, pomeriš z menoj in te moram iz vljudnosti hvaliti, da si vešč textualis. S Treiberjem papežnikom v Kranju bi prav tisto veselje imel in si ga morda že želiš. Saj veš, da je bolj bukovski kakor Jernej in tudi vljudnejši in prijetnejši. Nima mojih sršočih obrvi, nima žalosti v obrazu, ki je iz nenavidnega in iz biča nevidnega, ki me poja. Težek sem ti, pa si ti meni še težji, Abdija, smešni localis.«

Zavist in sovraštvo je rastlo predikantu v dušo:

»Tvoj oče Adam, pač. Bil je zvest orožnik. Ti si že spadel in če še nisi, saj boš. Ne taji! Poznam textualisa, ki je močnejši od tebe in ti je gorečnost usopil. Ne iz pisma kakor jaz, iz sadla belega, iz telesa ženskega, iz igravosti norskega lotrištva, ko ti stražo streže pri vinu in knjigi in tvojo težko sapo prenaša, kakor bi dišavo pila, in ji vse veruješ, da ti je pridruha in pokorna, pa si sam njen poslušni hlapec in norški ljubej.«

Grebel je bolno v svojo bridkost iz dneva v dan, v svoje razmerje do grajskih, barona in njegove soproge, katero bi bil ljubil, pa jo je moral kleti iz slutenj, ki so bile vzrastle vanj, in je verjel, da je že spadla in da zadušništvo in svečenstvo papežniških podpira, za maše plačuje in možu svojemu v sli vernost ubija, voljo in misli omrežuje in se še njemu samemu zahrbtno posmehuje.

BOŽIDAR JAKAC: MATI.

»Saj ni Judita, saj je Jezabela,« je verjel o baronovi soprogi in domislil:

»Hčere da ne bi imel in če bi bolna ne bila, prah bi otepel s svojih nog pa bi šel. Tako pa moram služiti in trpeti, kakor da sem jaz tisti in nisem samo usta in jezik, da besedo večnega pričam in iz njegovega duha govorim, ki me je izbral.«

Iz slabosti telesa in trudnosti je bil omahnil s poti v oranje in se je spotaknil v razorih, da je težko padel z obličjem v zmrzlo grudo. Ko je vstal, je čutil vroče kaplje na licu in je otipal, da se je okrvavel.

»Hie Baertl!« je čuvstvoval bolno, »ježna žival. Celo brez pijanega vina padam kakor polni.«

Iz prejšnje bolesti pa je občutil:

»Moj Abdija pa počiva in uživa in mu streže lepa Jezabela, da bi mu še zadnjo iskro ljubezni usopila iz novih menihov, ki so ji erbiča oznanili, da bo glupi localis še mirnejši. Jezabela, prekleta.«

»Antikrista da bi že spočela!« je mrmral in stopil v grad. Lajež psov se je budil izza poslopja. Temni hodniki in ozke stopnice so mu vzele misel, jezo in bridkost. Strahotno utrujen je omahnil v svoj stan pred staro strežkinjo, ki mu je hitela postreči z večerjo.

»Ali vina nimaš?« je vprašal hripavo in je postavila predenj posodo s pijačo, da je

nagnil in pil bolešno. V duhu je še enkrat preživel vso trudnost, odkar se je bil dvignil v Kranj, da bi mu vstalo med zarjo in mrakom noči. Bolečina v sencih se je začela spet buditi, a je otrpnila iz moči pijače, ki mu je zvezala misli in ude v topo, prijetno onemoglost. Iz knjige, ki je ležala odprta pred njim, je vzrastlo novo gledanje vanj. Bila je zoprna snaga; evangeljske matere so se spotikale nad njo in je to vedel in topo gledal. Bil je tam Pinehas. Platno od šotorja je bil odkril in je s sulico prebodel moža in ženo, ki sta ležala v sli.

»Jezabela in Abdija,« je motno sovražil in jima želel moža iz ljudstev po imenu Pinehas. Iz vina, ki ga je prevzelo, se je zasmel in dvignil oči. Ko je videl staro strežkinjo, je rekel trdo:

»Pojdi.«

Odstopila je. V suhih, gostih gubah kraj ust je drhtelo starki. Želela je povedati besedo, pa je ni našla. Bogovec je ostal sam. Zopet je segel po vinu in pil. In ko je še pil, je utonil v motno pijanost in trudnost. Ko se je vzdramil, je zaslutil, da je bila sveča globoko dogorela. Od zunaj nekje je udarila blodna pesem na njegovo uho:

»Im rotem Klee, im Gras
unser beider Bette was.«

»Lotriško sadlo, konjarska Mreta,« je uganil bogovec. »Pozno je. Pijano so jo vrgli iz hlevov.«

Bridko do studa je občutil in skoraj zavidal:

»Lotrica je prase. Prav nič ne ve za smrt v sadlu svojem. Sladko je tonuti v lajnu.« Vstati je hotela vanj slika lepe, bridke žene, ki mu je kakor duhovina rastla; pa ni vstala. Ko je še enkrat zajel od vina, mu je težko padla glava na knjigo in je spal. V spanje mu je rastlo iz strašne snage v knjigi: Pinehas je bil s kopjem prebol moža in ženo v sli. Ženska je glavo dvignila in okrenila in glej, bilo je njeno lice, lice njegove duhovine, kakor se je bila vtelesila v blodno kri njegove nesrečne hčere...

»Gott bis mir gnädig,« se je dramil predikant v budnost. Medlo se je svetlikalo v oknih, mrzlo je velo po prostoru. Nekdo je trkal na vrata, plaho, nestrpno:

»Here Meister, Here Meister!«

Predikant se je dvignil:

»Kdo je? Kaj hoče?«

»Gertruda umira,« je odgovorilo od zunaj. Čudno motno je sunilo bogovcu skozi osrčje: bila je pesem blodniške Mrete, bila je snaga iz pisma, ki je snažila smrt moža in žene v sli, bila je laž iz duhovine, ki ga je bila pozvala v zvonove.

»Hie Baertl,« je vzrastlo odločno v polzavednost bogovčevu in je vrata odprl. Stara strežnica je ujela rob njegove obleke in ga vedla tiho po temnih hodnikih. Potem je odprla pred njim v nizek in dre-moten stan njegove hčere. Ko je šel bogovec za njo, je vstajalo bridko in strašno iz pesmi v njegov spomin:

»Daj me ko pečat na svoje srce, pečat na roko svojo. Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode sveta je ne pogase...« Stal je sredi prostora, ki je bil poln nečedne vlage in vonja po lojenki. Par grajskih dekel je odstopilo in je zagledal v belem razmetanem perilu na ležišču trudni obraz svoje hčere. Saj je bil svež, kakor da je spala vso noč in se umila; le oči so bile utonile v strašno senco in bolest, da je bila podobna postarni ženi. Trepet je rastle iz njenega telesa, da je drgetala postelja in ves prostor. Predikant je pristopil in položil bolnici roko na glavo:

»Gertruda, kaj je s teboj?«

Bolnica ni odgovorila. Vanj je vzrastlo sočutno in bridko in ji je hotel bolest usopiti in strašne krče, ki so jo stresali, da je drgetal ves prostor:

»Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vodé svetá je ne pogase...«

»Otrok je mrtev,« je šepetnila neka ženska ob njem in je doumel:

»Otročniška je. V sedmem mesecu. Iz tiste žalosti je dotrpela, ko jo je nenavidni vrgel nečednim potepencem na cesti.«

»Gertruda, moja hči,« je zbolelo iz njega in se je nagnil nad njen obraz in je slišal šum njenih zob, ko so ji mrzlični krči gnali čeljusti.

Hotela je tožiti, prositi in plakati, a so besede pol zastrte mrla na ustnicah.

Na okno je vstajal dan. Trenotno je ugasnil drget bolne ženske. Smrtna tišina je zavezala vse roke in vse misli. Sredi tišine je zarezalo v neskončno bolest, nenadno

prebujeno v strašni žeji po dnevu in življenju:

»Pomagajte! Tečem, tečem, tečem!«

Potem je utihnilo. Ena med ženskami je začela tiho jokati.

Ko je hotelo solnce vziti, je bila deklica umrla. Sredi med zarjo dne in mrakom noči...

Predikant je razgrnil perilo kraj postelje ob nogah mrtve hčere. Droben, posinel, strahotno spačen otroški obraz je pogledal vanj, da je krčevito vrgel perilo čezenj. Streslo ga je v dno duše:

»Carnalis saeculi proles diabolica!«

Potem pa se je bogovec kakor predramil in je oživel prečudno, kakor da se je po dolgem oddahnil. »Duhovina je minula,« je verjel. Ni čutil ne žalosti ne groze, mirno, skoro vsakdanje, a sovražno je mislil in občutil o mladi brdski gospe:

»Jezabela, Judita Strmolska! Kadar vse to izveš, me boš s hinjenimi solzami v obraz pomilovala. Jaz pa ti rečem, Jezabela, da boš grše in strahotneje rodila. Njegovo ime bo Antikrist.«

Ko je zapustil mrtvo hčer, je mislil mirno in spraševal:

»Duhovina je minula. Gertruda spi. Kam pojdem z Brda?«

4.

Tisto uro se je bil zbudil Erazem Wassermannov in je videl, da je dan. Iz sosedne sobe je slišal očetov in bratov pogovor. Adam Wassermannov je pripovedoval očetu, kako ljubeznivo ga je bil sprejel župnik Krištof Treiber, kako ga je pogostil in obdaril z denarjem in še s knjigo velikega Erazma: Purgatio adversus epistolam non sobriam Martini Lutheri. Na glas je bral iz knjige in se smejal. Wassermannov lutrovski sin je z zobmi škripal. Ko pa se je spomnil svoje žalostne poti ponoči, mu je postalo še bridkejše. Že je občutil, da se mora porogati s pesmijo o papežniku v Kranju, pa je naglo poslušnil. Kaj je pripovedoval brat? O nekakih komisarijih, o Harrerju, škofljem orožniku, ki bo kmetiško vojsko zbral proti evangeljskim, o Knaflju, o njegovem sinu. Erazem je zadržal sapo, da bi vse čul.

»Že pred meseci se mu je imel vrniti,« je pripovedoval Adam. »Sam regens nam je

BOŽIDAR JAKAC: V MENZI.

povedal. V Gradci ga je božja previdnost vrgla kakor Savla sredi poti. V hudi vročnici so ga našli na cesti, pa prav po naključji je prišel našim očetom v hišo, da so ga stregli v bolezn. Pa kakor našemu svetlemu vladiki gospodu gospodu Tomažu . . .«

»Apostolus vere christianus,« je menil oče, »umel bo tem laže mojo zmoto.«

»Da, kakor škofu se mu je zgodilo,« je nadaljeval Adam, »iz tegobe je bral in še Lombarda so mu dali, pa je videl in verjel in prosil, da bi smel ostati v samostanu.«

»Porro tracta. Ali so ga vzeli?«

»Vzeli,« je dopovedal sin in umolknil.

»Če se ni le potuhnil,« je menil oče in pristavil. »Tomaž sem. Škoflji pa,« je nadaljeval, »in tvoji novi menihi, to se pravi tvoji častiti očetje redniki,« se je popravil, »so dokaj rahloverni. Sicut vixit ita morixit, sem bral, lisjak ne sleče svoje sle in kdor za križ ni maral za živih dni, bo tudi umrl ko živina. Sine lux et crux.« Sin se je vedro nasmejalo:

»Za Erazma našega bo vaša latinščina dobra, le vtepite mu jo v glavo.«

»Vtepel mu bom kaj hujšega,« je menil oče in povprašal sina. »Ali ga je častiti gospod župnik kaj omenil?«

»Nič,« je odvrnil sin.

»Ob službo bom zaradi negodnega,« je nadaljeval oče. Sin je pripovedoval, da je župnik omenil, da hoče še enkrat poskusiti s predikantom na Brdu zlepa.

»Pusti naj ga. Ali se mu smili?« je pripomnil oče nezadovoljno. »V vozo z razločenikom in njegovimi. Knjige sem jim pisal. Z nehvaležnostjo so mi plačali.«

»Glej,« se je vnelo v strašno nevoljo v Erazmu, ki je prisluškoval, »glej ga. Ne vele zastonj, da je traditor vernejši od vernih. Meni pa brani, da bi svojim stregel stražo.«

Oblekel se je naglo in stopil med onadva in dejal rezko in prezirljivo:

»V vozo z razločenikom, sta rekla. Čujta še mene. Zares, v vozo sodita, v peklenško, in jo bosta še doživela.«

»Zdaj ga naučite svoje latinščine,« je menil vedro brat Adam proti očetu, ki je bil brez moči obsedel v stolu in so mu solze napolnile oči. Proseče je dvignil roke k upornemu sinu in zaprosil:

»Preklet si, saj vidim. Pa daj, še eno naredi. Tu sem, na mestu me ubij, da se bo vsaj videlo, kakšnega sina sem imel. Ubij me, ubij!«

»Ne vpijte,« se je pomirjal sin, »ves norški ste.«

Zaničljivo se je obrnil od očeta k bratu in vprašal:

»Ali je res, kar si pravil o Knafljevem?«

»Pojdi v Gradec, prepričal se boš, ali je res, če ga poznaš,« je odvrnil brat.

Erazem je nemo iskal po sobi z očmi, potem je prav tako vzel pokrivalo in stopil na ulico. V cerkvenih vratih nasproti je stal Tilen Čatuljica. Ves obraz mu je gorel od sreče. V sanjah je imel svoje videnje. Roženvenška Mati božja je bila stopila z oltarja. Njena svilna krila so šumela, zlato nakitje je brnelo na njej. Pa je prišla k Tilnu in rekla sladko, dobrohotno, da mu bo dala vso slast nebeškega veselja, če ji bo pridno služil, na otroka malega Jezusa popazil, ko bo sama morala na daljno rajžo na turško mejo tolažiti in krepiti uboge, zapuščene kristjane. V Tilna se je jemala strašna pesem veselja. Nobene pesmi ni znal, da bi svojo radost zapel. Če bi bil mogel, bi bil morda pel s pesmijo predikantovo:

»Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode svetá je ne pogase.«

Tilen je verjel, da bo služil verno; že je hotel v roženvenško cerkev, da svojo zvestobo sporoči nebeški Gospe v svilnih krilih in zlatem nakitju. Pa ga je prestregel mladi cerkovnik Pero, da bo moral z župnikovim pismom na Brdo. Župnik

Treiber je bil v rani uri napisal predikantu Knaflju pismo, kakor ga je bil premislil zvečer.

Erazem Wassermannov pa je stal še vedno neodločeno pred vrati očetne hiše. Tedaj je začutil, da se ga je nekdo dotaknil za prste na desni roki, in je videl Snedčevo Agato z vedrim, samo rahlo užaljenim licem ob sebi in je rekla vpraševaje:

»Pozno si se vrnil k očetu. Ali imaš drugje ljubico?«

»Imam jo,« je rekel trpko, »saj veš zanjo.«

»Na Brdu, Gertrudo?«

»Kaj si sitna, če veš.«

Vzdihnila je in ujela z roko vse prste njegove desnice in rekla:

»Nocoj je umrla.«

Stresel se je in pogledal prestrašeno dekletu v obraz.

»V gornjem koncu mesta so se menili,« je govorila deklica, »ne misli, da te hočem žaliti.«

Mirno je stal, ganotje ga je bilo prevzelo, da ni mislil nego začudeno, neverjetno:

»Kako je mogla umreti? Ali ni bila nič bolna? Ali jo je bolno zapustil sinoči oče? Ali pa je vedel, pa me je še od umirajoče napodil domov?«

»Ali res nič ne veš? Kaj nisi bil pri njej?« je vprašala Agata.

»Nisem vedel,« je odvrnil.

»Ali ne pojdeš k njej? Kropit?« je vprašala.

»Ne vem,« je menil trudno in se obrnil, da pojde po mestu navzgor. Deklica ga je potegnila čudno živahno med vrata in dejala toplo:

»Svoj čas, ko sva bila še manjša, si rad vzela, če sem prinesla kruha.«

»Pusti me,« je odvrnil nevoljno, »kaj mi hočeš?«

»Na,« je zašepetala in mu potisnila zlat cekin med prste. »Pojdi, pij vrč vina na žalost, ugasnila bo.« In še je menila: »Pa tudi lačen si, brez večerje si legel in zajtrka ti niso dali. Pojdi, pij in jej.« In še ljubezniveje je menila: »Vsaj malo dober mi bodi. Briga mene, komu stražo strežeš, jaz ti ne očitam nič. Samo dober mi bodi.«

»Kako?« je vprašal.

»Tako,« je odvrnila srečno, »Saj si že. Saj si vzela denar.«

Preden se je ovedel, ga je bila pustila samega...

Ljubezen je ogenj. Vse vode sveta je ne pogase... Komaj kri...

* * *

Bogovec pa je tisto uro odprl v knjigo in mu je bilo v razodetje in moč, ko je bral v Ecehijelu:

»Sin človekov! Vzel ti bom veselje oči nenadno. Ti pa ne plakaj in ne vekaj in ne toči solza. Na tihem žaluj, pogrebščine ne napravljaj.«

V predikantu se je začelo kakor tajati. Krčevito je ponovil:

»Ne bom plakal, ne vekal, ne točil solzá.«

Pa se mu je posili vzelo v osrčje, da je jezno segel po vinu in zajel na solze in krč. Potem se je rahlo omočen raznežil in šel in našel knjigo, kamor je pisal rojstva in smrti svojih dragih. Našel je in bral:

„20. Augusti 1579. geporen und von mir getauft Gertrud Agnes Knaeffl-Sunauerin.“

»Krizmanek,« je čudno zbolelo bogovca in je skoro verjel, da je hudo prišlo nad njo, ker je bila spočeta, preden je bil njen starejši brat dosegel vejico nad ležiščem.

»Norska pamet kmetiških lotric leze vame,« se je pokaral bogovec, vzela tinto in pero in zapisal kratko:

„30. Novembriß gestorben, nach Schmerz und Schmach zu Gott eingegangen. Baertl Knaeffl, Brädifant.“

Zopet je moral govoriti iz Ecehijela in se krepiti:

»Hie Baertl! Mein Sterfh steth in Gottes Handt. Ne bom plakal, ne bom vekal, ne bom točil solza.«

Spravil je knjigo in vstal iz sobe. Šel je po hodniku in našel prostor rajne hčere prazen. Bolj uganil je, da leži v molilnici, in je šel v pritličje in vstopil v somrak mrzlega in mračnega oboka. Temen križ brez telesa je rastlel na stranski steni; sredi med redkimi klopmi, tam, odkoder je sicer sam učil in obhajal, je stal nizek oder. Na njem je ležal mrlič. Težka voščenska je gorela ob vzglavju. Desna roka je bila mrtvi upognjena. Položili so ji bili vanjo otroka. Predikant je premotril voščeno lice svoje hčere, potem je zganil prt. Droben, prav tako voščen in

miren kakor materin je ležal obraz otrokov, da se je v predikantu zbudilo vedro, a nezaupno:

»Ali je bil? Saj ni bil hudič!«

Odstopil je v temo, v skrajni kot in sedel in hotel ljubiti na samem, ob mrtvi in sanjah, ki so vstajale po sili. Glavo je položil med dlani in je trpel in vendar čutil toplo zadoščenje:

»Vsem rojenim je smrt. Pa taki časi so prišli nad žene, da v porodih mro. Duši jih Antikrist. Pomenijo ga. Prišel bo.«

In se je živo spomnil vseh mrtvih mater, ki jih je bil doživel, in se mu je v bridkosti in bolni nenavidnosti budilo o brdski gospe:

»Saj je tudi spočela. Ali bo prenesla in prestala?«

Sredi misli ga je vzdramil šum rahlih stopinj in je videl, da je stopila brdska v molilnico. Drugarica je bila ž njo. Zasopli ste bili. Čutil je njiju vihrajočo sapo.

»Ali ste skrivaj ušle?« je pomislil bogovec in se je za trenutek hotela obuditi v njem nekakšna hvaležnost. Pa jo je stara bridkost prevpila. In se je dvignil, da bi ju odgnal s trdo besedo. Pa je videl: Grajska se je nagnila nad mrtvo lice, kakor da ga hoče poljubiti. Bleda luč voščenske ji je tisti čas prečudno oblila obraz, vrat in blede polt. Bogovcu se je v srcu razpralo. Strahotno ga je presunilo. Ali ni vedel do tiste ure, da je lepa? Saj ni bila sicer. Zdaj je bila; razodela se je bila, s svojo žensko slabostjo, z ljubeznijo do družice, ki je bila žena, kakor ona sama in mlada. Predikant je občutil, da je bil ugasnil popolnoma oholi, hladni prezir njenih oči, rezki in zasmehljivi mraz njenih usten. Gledal jo je prvič brez koprene, zavedel se bolesti, ki mu je bila doslej, ko je klel in vendar slutil, da bi mogel moliti.

»Uboga, uboga,« jo je čul šepetati. Potem je videl, kako je kakor prej on sam segla po prtu, ki je zakrival dete. Vzkliknila je prestrašeno. Drugarica je rekla mirno:

»Pa kaj niste vedeli, da je na porodu umrla?«

Predikant je videl, da ji drhte ustnice in da je strahotno prebledela. Potem jo je slišal zaklicati:

»Katarina, roko! Meni je slabo!«

Komaj se je zavedel, kdaj sta bile izginile. V njegovi duši je ležal njen obraz in vrat

in polt. Kakor mrzla roka mu je nekaj stisnilo glavo krog sene in je mrmral:

»Ali jo sovražim ali jo ljubim?«

Dvignil se je iz svetišča. Nič ni videl hčere; trpel je sam vase in molil in klel:

»Jezabela, prekleta! Lepa si!« — — —

Ko je bil sam v svoji sobi, je pokljukalo in je vstopil grajski vratar s pismom, ki ga je prinesel Tilen od kranjskega župnika. Predikant je bral in ni umel in je še bral in se suho in kratko zasmeljal:

»Ali sem norški? Kaj pišeš, telec?«

Obudilo se mu je v spomin iz prejšnjega leta, ko je bil mestjanu Heinricherju krstil otroka in so sedeli krstni gostje za mizo in se je zdajci dvignil živi in neporedni učitelj Janez Dachs in zaklical v vinske, da jih je z učenikom baš trinajst, in je težke ljudi do bridke resnosti razburil, ko je vprašal, kateri je neki Judež med njimi.

Predikant je iz spomina začuvstvoval:

»Saj je bila morda res zadnja večerja.« In še je mislil: »Pa Judež. Kako da ne bi bil mogel sedeti med njimi. Kaj, če je bil Judež učenik sam?«

Nasmehnil se je bridko:

»Ne, telec Treiber, učenik ne bo izdajal. Zaradi tebe ne bo!«

Potem pa je videl bogovec zopet živo pred seboj sladko obličje in vrat in bridko polt in je zahropel: »Jezabela, hočem, moram te sovražiti!« — —

Drugi dan so pokopali Gertrudo na pokopališču na Suhi. Samo to so dovolili bogovcu, da je po končanem katoliškem obredu pomolil zanjo še po svoje. Odgovarjal je njegovim prošnjam Erazem Wassermannov. Ko pa je stopil predikant z grobišča, je zastonj iskal za mladeničem, ki se mu je bil odtegnil. Težila ga je vest o bogovčevem sinu, pa ni vedel, ali bi jo očetu razodel ali utajil. Tudi je bila ostala še trpkost v njem po večeru, ko ga je bil učenik odpodil, pa še bridkost ljubezni, ki je pesmi iskala in našla eno samo:

»Es ist ein Schnee gefallen
und ist es doch nicht Zeit...«

Grajska gospa Judita je bila resno zbolela in so poslali brzega sla po lečnika v Ljubljano. Predikant Knafelj je bil popolnoma pozabil, kar je še nedavno verjel, da se bo po hčerini smrti preselil z Brda...

»Hie Baertl! Ježna žival. Kdo je, ki njo poja? Ali je iz Boga ali je iz hudiča, ne-navidljivega v mlamolu temnic?« ...

V nočeh brez spanja se je noč za nočjo proti jutru oglašala bogovcu pesem nemarne lotrice grajskih konjarjev Mrete. Bila je zoprna pesem, zoprnejša od nje same:

»Im rotem Klee, im Gras
unser beider Bette was ...«

RAJSKA PTICA.

DEBELJAK TINE.

Po raskavi koži tipljem gube stoletne,
starec.

Mrzlo segam s prsteno dlanjo
v nagubana lica.

Težko telo mi razpada kot v solncu
ilovnata prst:
bosih nog ne ločim od zemlje.

O, da ne čutil bi teže telesa,
da bi pretkala v pojočo meglico
jo srébrna pesem
ptice iz raja! ...

Na veji črvivi — na roki oveli —
rajska ptica čeblja ... čeblja ...:
Z roko prsteno gladiš mi perje, starec.
Božaj me, božaj, da ti meso strhleni —
tedaj bom zapela s srébrnim
kljunčkom ...

O, ptica, zapoj mi s srébrnim
kljunčkom —
in pal bom na zemljo prsteno
s težkim telesom razpadajočim
in te bom molil ... molil ...
v začudénju
tisočletnem ...

V ALBUM.

FRANCÈ VODNIK.

Studencem ljubezni nastavi Svoje duše
kelih,
ki večnosveži šume od zvezdnih blestečih
dalj:
v dlaneh zacvetè Ti kot roža in lil bo žar
svetal
na vse strani iz Tvojih rok kot mesečina
belih!

OBRAZI.

CIRIL JEGLIČ.

NAŠA POLONICA.

Pravijo, da je malce prismojena, pa ni. Včasih je res prežganka, ki nam jo pripravi, za spoznanje onegava — ampak ona je že na Dunaju kuhala baronom in grofom, e! in ne prežganke, ki je itak nič prida ni in se rada prismoji. Polonica zna, kar zna, in ima dobro srce in hudo kri, in če ji porečeš: »Jaz bi prosil še makaronce od gdč. Polonce!« ji tako dobro de ter ji lička zarde, in obrazek vroči, še zmerom cvetoči, se ti preljubeznivo nasmeje: »Oh, seveda, moj dragi gospod, ste lačni, kajne? Makaronce Vam bom dala in jurčke v omaki in malo čežance, če hočete, jabolčne čežance, in še kos potičke, prekrasne potičke Vam bom prinesla, gospodine moj!« Oh! In je vsa v ognju in vsa gori za časten napredek svoje družine. Ona je namreč naša kuharica. »Veste,« se opraviči, »saj bi Vam vse dala, še svoje srce, ampak naša milostna gospa so škrti in skopi, da bi Vam še ščepečà ne privoščili. Jojmene, toda tiho, da ne izvedo, kaj sem rekla! Oh, sirotke moje, vse bi Vam dala, kar imam, vse, vse!« Takšna je ta naša Polonica. Duša, da bi jo angelci odnesli v nebo, če bi se mi ne smilili Bogu in Polonici.

Pa nam je snoči, ko je bila Miklavževa nedelja in smo še sedeli v obednici poleg kuhinje, prifrfral vaški učitelj Gržin oznanit veselo novico.

»Prr, fr, purmančki moji,« nas je kavsnil, »hitite, tecite, jaz bom parkelj, juju! Vsi so že zbrani pri Zagoršku, godba gasilnega društva že muzicira in Miklavž paradira in v angelčka smo oblekli Štorenkovo Meto! Ali nič ne veste, krokodili? Auf, biks, hihite, tecite!«

Brž so zleteli grajska spletična Fini, kočijaž Gregec in mojškrea Tinka in — ježešmarija! — je zarsbelo še starega Vavričko, in begne Uršula, brhka devica, za njo z gromsko strelo pristav Fèrk in še dekla Micka je priletela iz kuhinje. »Ana, Katra, spodrec! Kje pa so, kje pa so?«

»Krokodil, ali nič ne slišiš? K Zagoršku! Juju, jaz bom parkelj, Micka!«

Prestrašila se je Polonica in ponev je zazvenela po tleh. »Kam bežite, za božjo

voljo! Mene je strah! Micka, Micka!« Pa Micka že drevi čez dvorišče in jo ubira v kolop, hop, hop: onam-onamo k Zagoršku; ondi godba gasilnega društva svira in med njo Tonček, oj, zali Tonček paradira, se ozira!

»Takšenle je ta svet!« vzdihne Polonica.

»Ko telički skočijo iz ojníc.«

»Če pa muhe nagajajo,« sem se oglasil.

»Gospodična Polonica, bo tudi nama kaj Miklavž prinesel?«

»Šibo,« se je namrdnila.

»Menda vendar ne?«

Pa mi je pokazala svoj obrazek vroči, še zmerom cvetoči:

»Ne greste k Zagoršku, gospod inženjer?«

»Kdo bi pa potlej ostal pri Vas?«

Kar poskočil ji je sramežljivi srček:

»Oh, Vi zmerom lažete!«

Pa ne lažem. Jo imam res rad, našo Polonico.

NEZAKONSKA MATI.

Takole se je sanjalo Angeli in je bilo ko čudež zveličavnega materinstva: Za hlevom je v zvrhan voz kidala gnoj, odondod z Vrtač je Matevž pokal z bičem, in je medlela od sladke bridkobe svojega srca. »Ali boš fantek, ali boš punčka, ti moja nemirna skrivnost? Veš, fantek moraš biti, srček moj, in Matevžek ti bo ime, da postaneš gospod in boš Bogu glorio prepeval. Pojdemo na Goro, oj, in Hrvat nam bo spotjo na mešnice piskal in gora bo brnela od veselega zvonjenja, od slavnega oznanjenja: pozdravljen, Matevžek, pozdravljen, mašnik Gospodov! Oj, bogec moj, povej, ali boš Matevžek, ali se boš smejčal? Če se boš prismejčal, poganček nedolžni, obrazček preljubi, bova na Brezje šla, in če se boš smejčal, Matevžek moj...«

S toplim šepetom ji je dihnilo v lase.

»Angelca bo!«

Pa se je radostno ozrla: »Ah, Matevž!«

In jo je objel.

»Vse vem, Angela, in vse je že náred. Žena moja,« ji je oznanil, »gornjica je pripravljena, postelj belo odgrnjena, iz skrinje gledajo svetle srajčke: ob zglavju rožmarin diši in nagelje rdi — pojdi, da te počastim, ljubezen moja!«

Tako se je sanjalo dekli Angeli.

In je rano vstala, od svetlih sanj so se

še rosile oči. Brž je pohitela s pomijami v hlev mimo skednjà, kjer je Matevž že pripravljaval voz, da vpreže.

»Matevž!« je boječe poklicala, »ali pojdeš o Šmarnu na Goro?«

»Ne!«

Povesila je oči in glas ji je strepetal:

»Matevž, si hud?«

Matevžu je pa buhnilo v glavo ter je srdito izpljunil:

»No, kaj, punčka nedolžna! Daj mi že enkrat mir, ti avša!«

FIGA.

Vrnil sem se z goríc po daljnih, temnih potih v grajski park. Že se je svitalo na obzorju in zdajpazdaj je z rezko svetlobo šinilo v meglo ko odsev vetrnih slutenj in vprašanj, v dušo mi bodečih. Truden sem sedel na klopico pod soho Sokrata, ki samotari v kotu kraj zapuščene grajske kapele. In sem ga vprašal: »Modrec, kam naj planem, kam se naj skrijem z bridkostjo svojega srca?«

Mirno me je gledal Sokrat.

»Oj, še veš, kako so se nekoč sanje mojih gimnazijskih let zaljubile vate? Modrec, kako te spoštujem! In vendar, ali mi res ne moreš nič drugega odgovoriti?«

»Vem, da nič ne vem.«

Umolknil sem pred Sokratom.

Moj dom, sladkost mojega hrepenenja, kje si, da me kličeš? Kdo sem, da ti verujem in te ljubim brez pokoja? Ali sem deseti brat, da te ne morem pozabiti?

Pa krhnejo mladike na bližnji hruški, vitka živalca je smuknila v rogovilo ob deblu: trzne s košatim repkom, utripne s čopki na uhljih, veselo me pozdravi:

»Dober dan!«

»Dobro jutro, veverica!«

Me pogleda, privzdigne prednji šapici do brkatih ustnic pa mi vrže ostružen krcelj smrekovega češarka pred noge: »Na, filozof!«

»Lep trebušček imaš,« jo ogovorim, »in vsa si židane volje. Živalca moja,« ji rečem, »če si kaj pridkana, pa še meni povej, kaj naj storim!«

Nazarensko od srca me pogleda, še pomigne z repkom ter mi pove:

»Figo naredi!« In prsk! jo pobriše po deblu navzgor ter z veje na vejo: cuk-cuk, cuk, cuk!

In sem jo napravil: dvignil sem prste na desnici ko na prisego, poveznil palec med kazalec in sredinec ter sem porinil — ujtata, ruk! in v žep ž njo!
Ej, bratei, in vendar ta figa boli, boli.

MENIHI.

JOŽE POGAČNIK.

Ko se zvečer po mestu luči vžigajo
in rahla megla se čez gaj polaga,
vsi zamišljeni
zaprejo svoje svete knjige
in zazro se ginjeni
v prečuden, v Bogu razumljiv večer.
Močno
oči se jim odpro,
dokler jih svetlo ginjenje ne zmaga —
in brisati oči bolehtne si začno
ter na kolena padajo in širijo roke:
presladko božje obiskanje
v srcih tli in širi se kot mira draga
iz celice v večer in zopet vanje.

In njih roke maziljene v rokavih belih
se zgube
in skozi noč in žalostno temo
se skloni božje jutro nanje...

VIZIJA.

ALOJZIJ REMEC.

Ali je to moj dom, moja soba? —
Kakor puščica je švisnilo v moje spanje,
plamen kvišku, v srcu trepeče
vprašanje,
črna temá mi v očeh ledeni,
krik moj duši se in opoteka brez moči
v globočini, tesnobi mojega groba.

Kdaj sem umrl, da v grobu živim,
kakor za kazen ves brezupen v življenje
strmim?

O, nad menoj je življenje, je svet, so
ljudje...

Stolpi cerkvá se v solncu zlatijo,
sladko spreletajo se nad reko golobje,
njih perutnice šume v jutranjih zvonov
melodijo.

Moja mati ob hišah k rani maši hiti,
tihe so njene stopinje, tihe nje misli name.
Oče mi stopa med glasne vrveče množice,
s težko desnico tehtaje delo novega dne,
oče, moj davno, davno umrli prijatelj...

Moja otroka stojita ob oknu, v solncu
bleščijo
lica se jima, njun smeh letanju golobov
sledi.

K njiju glavicama sklanja se beli obraz,
roke ljubeče božajo jima lase...
Roke ljubeče tiste še v grob se meni
blešče...

Jočem... In moja bolečina cvete iz groba
v sladko pesem jutra, življenja, ljubezni...

BOŽIDAR JAKAC: TRG.

OGNJENI ZMAJ.

MIRAN JARC.

Osebe:

Plavač. — Starec. — Kapitan. — Krmar. —
Mornarji. — Zemljani.

Na ladji »Ognjeni zmaj«. V noči, sredi oceana
skrivnosti. Za vladanja »angela brezdna —
Abadona«.

V kajuti »Ognjenega zmaja«. V kotu sedi pla-
vač. Vstopita kapitan in starec. Noč.

Kapitan (starcu): Prvi človek si,
ki smo te našli na onem samotnem otoku
sredi morja!
Kot skala stoletij si ždel pod prastarim
drevesom.
Ali si zvezde štel? — —
Šele jaz,
kapitan »Ognjenega zmaja«,
sem te iz strmenja predramil.
Kako je tvoje delo, starec, povej?

Starec: Vso večnost
živim že na onem samotnem otoku sredi
morja.
Nekoč sem se z otroki igral na celini:
lovili smo se in skrivali,
bili smo tolovaji in biriči,
uporniki in kralji...
Ko sem dorastel
pa stopil sem v čoln.

Toda viharji so čoln zdrobili mi,
in sem plaval, plaval, priplaval
do samotne ladje rešilke.
A tudi njo so pogoltnili vali
in spet sem plaval, plaval — — o,
peneče se trnje mojih spominov
je že davno pokrila gladina pozabe.
In sem pristal na bregu otoka,
mimo katerega ni še nikdar
nobena ladja priplula.
Tu sem začel — živeti:
pod starim drevesom ždim
in strmim, strmim...
Šele ti si me zbudil.
(Se obrne proti plavaču.)
Kdo pa je ta?

Kapitan: Revež je.
Skoro bil bi utonil.
Pa sem svojim mornarjem velel,
naj ga na krov moje križarke dvignejo.
Drzen plavač, sem si mislil.
Ko pa sem mu razodel,
da se nikjer, nikdar ne usidramo,
se je razjokal kot dete.
Ho, ti ubogo dete!

Starec (plavaču): Bojiš se, ti mali?

Plavač: Strah me je, o, strah me je!
Tudi jaz sem stopil v čolnič,
viharji so ga razbili.
Tudi jaz sem plaval sam, sam,
v pošastnih daljah so utonile
ribiške ladje, svetilniki, parniki,
široko zevajoča noč me je goltala,
jaz pa sem plaval v žrelo neznanu... joj!

Starec: Trepečeš?

Plavač: O, da bi bil ostal pri igrah na trati
osolnčeni,
v gozdovih, z zarjo večerno pregrnjenih!

Kapitan:
Mi ne rešujemo dece, ki plaka po igrah.
Molči!
(Starcu.)
Kaj si vse videl na onem otoku, povej!

Starec: Prvi dan sem gledal v duhu prečudne
podobe:
kamenje, rastline, živali, človeka.
Drugi dan sem poslušal godbo — veletok
kalen:
uspavanke, šolarske pesmi,
mesečinske dvospeve, koračnice svatbe,
zvonjenje ob zori, opoldan in v mraku,
ob zmagi, požaru in
smrti.
Tretji dan pa sem dvignil k nebu svoje dlani
kot keliha bela,
v njih je zagorela
človeške vseboli kri.
In srce je zapelo v piščal usihajočega mi grla
molitev:

Gospod, o, Gospod,
odreši, odreši jih, o, Gospod!

In nebo je darovano kri izpilo
in mi je še žile izsušilo
in oslepelo mi je oko
in oglušilo mi je uho
in vse telo se je zdolžilo v veliko piščal...

Kapitan:
Mislil sem, da si mrlič, ko sem te ugledal.
In zdaj?

Starec: Povrnem se pod prastaro drevo,
da vsemirske vihre udarijo
na moje telo, na piščal,
ki pela bo: Eno, Eno, Eno.

Kapitan: In —

Starec: — se prenesem na zemljó:
od vasi do vasi, iz mesta v mesto,
preko dežel, od roda do roda
bo piščal pokorno pela:
Eno, Eno, Eno,
dokler ne bo
s svoje pesmi roko
vesoljstva objela.

Kapitan: Tudi mi se na zemljo povrnemo.

Plavač: O, naj poljubim tvojo rokó,
sveti mož!
Kako je toplo pri tebi!

Kapitan (plavaču):
He, pojdi z njim, da te ne bo več strah!

Starec (plavaču):
Na mojem otoku ti bo mraz;
moje hiše streha je nebo,
tla — robato kamenje,
vsakdanji kruh je — morski zrak.

Plavač: Ah, dobri mož:
raztali s svetim ognjem svojih besed
verigo, ki me vanjo je uklenil črni poglavar!

Starec: Črni poglavar?!

Kapitan: Iz valovja sem ga rešil,
streho sem mu dal, prijateljski nasvet,
zdaj pa se mi zahvaljuje z jokom in obtožbo!

Plavač: Dal si streho mi kot trinog sužnju.
S tabo moram, moram jadrati, jetnik tvoj,
v noč grozečo. — —
Nikdar več nazaj, ah, nikdar več!?

Starec: Kam nazaj?

Kapitan (starcu):
Že trikrat sem ga rešil iz valov,
»Zvest tovariš bo, mornar moj prvi«
sem že vzklikal! Toda on mi trikrat
že je zbežal in sedaj se zopet
je oklenil moje ladje.

Plavač (starcu):
Ah, ostani tu, ne pojdi proč!
Strah me je, o, strah me je noči,
morja, ladje, črnega moža.
Ah, davni časi, ko nad gluho lozo
so se večerne ure zgrinjale
na strune mojega srca!
O, že takrat je planil predme črni mož!

In kadar ležal sem na travnati preprogi
in se zrcalil v grudastih oblakih,
v daljave jadrajočih — že takrat
je mrko kot čuvaj pristopil k meni,
da mi iz srca sfrfotale so
splašene ptičke — mlade sanje. — —

Kapitan: Ha, še potoži, še!

Plavač (kapitanu): Ah, in v nočeh,
ko mesečina je srebrne niti
ovite z višnjevo kopreno slavčjih pesmi
upletala v lase počivajočih mojih misli —
o, si obiskoval me in do jutra
pri meni si ostal, nad mano se sklanjaje,
da sem ti zrl v tigrove oči
in kakor mrzličen drhtel sem...
Ko sem zasnul kot zvezan ujetnik,
si me zapustil milostno, s krohotom divjim.

Kapitan: Kaj nisi že poklekoval pred mano
pijan zahvale, ker sem ti odtrgal
obvezo spanja od oči, ki jo ovile
krog čela so zvodljive, porogljive zvezde.
Moj klic pa ti po srcu je zažvižgal,
kot bič po hrbtu sužnju lenemu!
In nisi biča mi celo poljubljal?
Zavzel sem se: o moj bodoči brat!
A ti si spet omahnil kot bolnik,
iztezajoč koščene roke koprnenja
po neki deklici... Ho, ho! Kedaj boš kakor
jaz
krotilec kač s piščalko čarodejno vabil
živali in človeka, da jih okameniš
in jim, v omotici otrplim, zlomiš tilnik.
Takrat boš zmagoviti čarodej,
takrat te osvobodim in odlikujem
s pozdravom: brat moj! —
(Starcu.)

O, tudi mi prijadramo k obali,
a kakor vojska izčiščena v požarih,
da zrušimo človeških stavb mravljišče
in razobesimo na razvalinah
svoj zmagoslavni, vseuničujoči prapor.

Starec: Ne!
Kdor kot krotilec kač omamlja brate in
sestre,
ne bo priplul iz oceana samote
kot solnčni sel k človeku v noči,
ne bo objel veseljstva v krog ljubezni
kot družji zemljo z nebesom obzorje!

Plavač: Ah, dobri mož,
kot pravljica je tvoje govorjenje,
kot božanje večernotoplih sapic.

Kapitan:
Ho, nas ne božajo večernotopli dihi
in pravljice nas ne uspavajo.
Od vseh strani preži na nas kot speča zver
morje.
Nad nami, okrog nas pa črna noč.
Le naše ladje luč,
ki jo prižgal sem jaz, ognjeni kapitan,
kriči v veseljnost blazno.

Starec: Kaj hočete...?

Kapitan:
Kot osvetitelj vpasti v prejšnjo domovino!
Človeštvo moramo kot divjo zver
uspavati z bučečo godbo naših misli,
ujeti v kletko je, zadaviti,
potem okrog poginjenca
začeti solnčni ples do blaznosti!

Starec: Čemu si me privedel semkaj?

Kapitan: Da si ogledaš drugo Noetovo ladjo!
V potopih in požarih se vijo
zemljani, jaz pa sem si stesal brod,
ki nosi nas izbrance. Nam je dan ukaz
sezidati na polju, kjer strohni
človeka opičja lobanja,
ognjeni stolp, ki z vrhom bo preklal nebo!

Starec: Mladeniču se sličen mi dozdevaš,
ki ljubi prispodobe gromovite.

Kapitan: Besede moje niso prispodobe,
so predpodobe dobe gromovite!

Starec: Človeštvo joče v krvi, zboči nadenj
roke dobrotne — sveto mavrico,
ki se nad zemljo sklanja kakor mati
nad detetom slabotnim.

Kapitan:
Ho, človeštvo laja v noči plašcev, krink,
ki si je vanje svoj obraz zavilo.
A tudi mi se oplaščamo: v meniške halje,
v cezarske toge, v donjuanski škrlat,
v pesniško odelo, v meščansko suknjo
v beraške cunje, da nas kakor goste
sprejeli bodo vsi: državniki,
bankirji in podjetniki in kmetje,
vsi: verniki, sanjači in berači.

Plavač: Zločinec!

Kapitan (starcu):
Še nisi gledal takih predpodob?

Plavač: Ta soba je brlog zločincev blaznih,
odtod, odtod, odtod!
Ah, izgubljeni sin sem se zasramoval
očetovega doma in sem stopil v čoln,
da me ponese v solnčne dalje.
A zdaj mi domotožje lomi hrbet,
zavržen suženj v ječi črnega kapitana
vas prosim odpuščanja vse, vas vse.
Nazaj, nazaj
na vaše poljane, kjer se deca igra
in v zlat popoldan pastirček s piščalko
pošilja pozdrave,
v speče dobrove poslušat šumenje dreves
in vodice,
v tihe vasice, kjer sanjajo na gričih
zamišljeni dvorci,
v cerkve, kamor pozvanjajo svetonočni
zvonovi,
v mesta, ki, orglje ogromne, ubrano buče
pesem dela! —

(Kapitanu.)

Na: moje na zmrzlem telesu frfotajoče
srce,

še to cunjo strgaj, da ti zareži
v zverske oči
moje hreščeče okostje.
O! O!

(Starcu.)

Dobri mož, vsevidni mož,
glej me, glej...

Starec: Sam si priplaval k tej ladji,
zakaj nisi ostal
tam na obali?!

Plavač: O, kapitan, kapitan!

(Šumenje morja, ropot.)

Starec (kapitanu): Kapitan!

Glej: z godbo zmagoslavja hočeš zavzeti
zemljo,
tvoja ladja hrešči pa kot razbite orglje,
tvoji mornarji se trgajo od tebe kot strune
na goslih. —

Za tvojo ubogo dušo bom najprvo molil!...

Kapitan: Ho, sanjaš starec in posluha nimaš.
Godba bodočnosti je tvojim ušesom
hreščanje?

Starec: Za tvojo ubogo dušo bom najprvo
molil.

(Hoče oditi.)

Kapitan: Stoj, kam!

Starec: Za tvojo ladjo sem pretežko breme,
ušesom tvojim sem prepridigarški,
na otok vračam se nazaj!

(Odhaja.)

Plavač (starcu): Dobri mož, vsevidni mož,
reši me, joj, reši me!

(Se ga oklene.)

Kapitan (plavaču): Stran!

Starec (plavaču):

O, še se snideva, ko boš kot — jaz!

Kapitan (starcu):

Usmiljen sem, le pojdi spet nazaj!
Za našo ladjo si že prestar!

(Odide z njim na krov.)

Plavač (sam):

Od črnih sten odbijajo se moji kriki,
kot blazni butam, ki mu nikdar ne odpro
železnih vrat praprazne celice. — —
Ta starec?!

Ob deblu svetega drevesa ždi
vso večnost že, kot da ni več v telesu.

»Ko boš kot jaz — se zopet snideva«
me je pozdravil dobri, čudni mož.

In kapitan?

Kot duh zaklet križari po samotnih vodah
teh,

loveč z magnetnim trnkom svojega duha
plavače, ki so lačni vade.

Ah, jaz — plavač!

Da bi ušel tej grozni ječi!

Sekunde za sekundo trkajo

mi na možgane kot ujede s kljuni.

In moje misli barvajo te gole stene
z dehtenjem pravljic — prebohotnih rož.
A vsak dan jih prepleska črni poglavar
s črnino svojih groženj...

Nikdar, nikdar nazaj? Prodri moj krik
obzorja,

morda te čuje kdo v domovju mojem
daljnem! —

Sekunde za sekundo trkajo

mi na možgane kot ujede s kljuni...

(Omahne na klop.)

(Čez nekaj časa vstopi mornar - k r m a r , varno
ozirajoč se krog sebe. Oprezno se približa začu-
denemu in prestrašenemu p l a v a č u.)

Krmar: Sam?

Plavač (strmi): Sam...

Krmar: Prav, prav, le tiho, varno!

Plavač: Kaj je, kaj hočeš. Doslej še nikoli
ni nikdo praga moje celice prestopil,
le on, le kapitan...

Krmar (smelo): Pozdravljen, brat uporni!

Plavač (se zdrzne):

Uporni? O, proč, proč, kako si se do mene
priplazil?... Če te on...

Krmar: Ta starec, starec! Si ga videl?

Plavač: Kaj hočeš?

Krmar: Čuj!

Plavač: Odtod, odtod, ubogaj me!

Če kapitan se vrne... joj, skoro se povrne!

Krmar: Ne vrne se takoj. Poslušaj: kapitan,
naš kapitan...

Plavač: Govóri, kaj je, no, govóri!

Krmar:

Si videl starca? Ko je stopil iz kabine,
ž njim kapitan... o, kapitan kot okostnjak,
kot jambor v vihri se je upogibal
naš drzni vodja, in kako jecljal je,
krmilo pokajoče... Toda starec
sijal je snežnobel — kot severna svetloba...
Jaz ves sem vztrepetal, zgrozil sem se...
veruj mi...

Plavač: O, nekaj strašnega se je zgodilo...

Krmar:

...nenadoma se starec kakor čudna megla
je v nič razpršil... Kapitan pa zbežal
je kot brezumen v svojo celico,
na tla se opotekel je kot onesveščen.
Za sabo pustil vrata je odprta,
odprta, čuj, in splazim se v kabino...

Plavač:

Ti sanjaš, bledeš, ti blazniš, o, nehaj!

Krmar:

He... naš glavlar je vrag! Nocoj, nocoj!

Plavač: Nocoj?!!

Krmar: Odplovemo! — —

Plavač: Odplovemo!

Krmar: K obali!

Plavač: Bog! K obali! Kam? Povej!

Krmar: V domovje!

Plavač: Ali res? O, res? Nebeški sel, moj brat, moj brat, ki si mi razodel radostno vest!

Krmar: Ne vzklikaj še prerano!

(Plavač se zavzame.)

Krmar:

Naš poglavar nam zjutraj je naznanil, da se to noč pripravimo k odhodu. To bo sprejem na zemlji: bojni kresi, v pozdrav nam zagore in streli bodo spremljali nas kot bučna godba na zmagošlavnem tem pohodu...

Plavač: Kaj, zmagovalci? —

Krmar: Še ne veš: Nocoj bo zagorela zemlja kot vulkan... vse je pripravljeno... le kapitan naj da ukaz...

Plavač: Govori, o, govori!

Krmar: To je skrivnost. Že davno je poslal naš poglavar vse svoje brate tja v vaša mesta in z lokavostjo zasedli so vse važne postojanke. Človeških misli zmešali so niti, jih zvili v klobčiče, ki ž njimi se igrajo kot deca z žogami... In čez vasi in mesta se je zbočila škrlatna razuzdanka noč, požirajoča blaznih množic krdela, ki v tropah — kakor stekli psi — beže... a že tepta jih glad z mrtvaškimi kopiti. In deca zvija se kot mravlje, matere in hčere trgajo si oblačila in mečejo pratigru - gladu se v rjoveče žrelo, kot nore vriskajo in plešejo na rdečem slavju kralja zla. Fantič in mož drevita v plesu viharnem; sanjar in starec si iztikata oči, da bi ne videla požara, ki ga zanetila je kri zdivjana, a kakor suhe veje jih odnaša viharni dim pod noge rajajočim. In stolpi plapolajo kakor baklje, prižgane v čast hudiču in vlačugi.

Plavač: O, nehaj, nehaj, to so blazne sanje!

Krmar:

Naš kapitan prijezdi kakor kralj mogotec, odet v škrlatno haljo... in stopil bo na grob sedanjega zemljana...

Plavač (v omotici): Da... da... da...

Krmar: Potem... potem zadavi tudi — nas. Da, tudi nas!

Plavač (krikne): Nas?!

Krmar:

To ravno je skrivnost, ki sem razkril jo! Ko se je onesvestil, sem se splazil v kabino... še leži tam... a na mizi sveženj načrtov... vse sem videl, čital...

Plavač: Saj si njegov mornar, pristaš, njegov bojevnik, kako, da...

Krmar: O, zaslepljenec! Poslušaj!

V načrtih bral sem to — prestrašna vest: naš poglavar se bo povzpел na vrh zemlje, pod njim, nad njim tišina večnosti... on pa zapleše — on, naš črni kralj, svoj besni, donebesni, vražji ples. — Ne, ne, nikdar se to ne sme zgoditi, jaz ga sovražim. Vsi mornarji smo že davno se zarotili proti njemu, tudi vemo, kako trpiš i ti, ki bodeš z nami!

Plavač: ... si čital... videl... je resnica...

Krmar: Da,

in groza me je prikovala k tlom. Potem sem zbežal in povedal bratom. Vsi so oledeneli, zavihteli roké: ubijemo ga vraga. Vsi smo vdrli v kleti in shrambe, razdelili plen, orožje...

Plavač: Toda zemlja, zemlja, morda bo le še grob ogromen... le pustinja!

Krmar: Še ni prepozno... le hitimo, vendar se nam posreči, da ustavimo tam zlo, ki ga je zasejal okrutnež.

Plavač: On še živi!

Krmar:

Vsi so pripravljene... vsak hip ukaz... in dvignemo se... naglo, naglo, dokler je še...

Plavač: — on živ? — —

Krmar: Tvoj dom, tvoj dom!

Plavač: In kapitan? — — Jaz ga ubijem!! Popelji me v njegovo celico!

(Zunaj divji nered, kričanje in vpitje, hreščanje jadrnikov, pluskot morja.)

Krmar: Zdaj, zdaj udarila je ura odrešenja. Zarotniki so že pripravljene. Za mano!

Plavač: H kapitanu!

(Zbeži s krmarjem na krov.)

(Skozi odprte duri vro mornarji, med njimi tolpe potnikov. Na morju jate čolnov in ladjic, goreče baklje svetijo v noč. Čujejo se kiki: Rešeni smo! Kabina se napolni z ljudmi, ki se hlastno razgovarjajo. Klici radosti. Krmar se vrne začuden. Ob pogledu na potnike obstrmi.)

Mornar (vprašujočemu krmarju):

To so ubegli zemljani!
Vsa zemlja v plamenih!!

Krmar (krikne): Zemljani?!

(Okrog se razvrste državniki, modrijani, delavci, pesniki, Magdalene, bolniki, berači, mornarji.)

Mornar (zemljanom):

Še nekaj takih čolnov naj se obesi
na »Zmaja«, pa se potopimo vsi.
So še za vami?

Prvi zemljan:

Ne vem. Nazaj se nismo ozirali, le v noč,
naprej iskali so pogledi vprašujoči.
In slednjič v dalji ugledali smo luč
in silno senco...

Drugi zemljan: In vesla so po valih zaigrala
ko lok po strunah v radostnem zavzetju,
o, zdaj je vražje simfonije konec!

(Krmar odide.)

Berači: Naj blagoslov zapiha v jadra,
naj božja roka vodi ladjo...
Naj blagoslov zapiha v jadra...

Bolniki: Usmilili ste se bolnikov,
naj On nekoč se vas usmili...
Usmilili ste se bolnikov...

Mornar: Ha, kaj molitve — nismo v cerkvi,
na ples, na ples, ho, Magdalene!
(Mornarju.)

Ti v klet po vino!

Drugi mornar: Če nas on zaloti?
Naš kapitan?

Tretji mornar: Lizun, ne boj se! Strahopetnež!
Krmar mi je povedal...

Drugi mornar: Ne... ne...

Tretji mornar: Le brž po vino, le ne boj se.
Veš, oni starec...

(Dva mornarja odideta.)

Berači: Naj blagoslov zapiha v jadra...

Bolniki: Usmilili ste se bolnikov...

Berači: Naj božja roka vodi ladjo...

Bolniki: Naj On nekoč se vas usmili.

Državnik: Kje je poveljnik vaš?

Mornar: V kabini! Čakaj!
Krmar Vas mu predstavi!

Državnik: Kje vaše pristanišče?...

Mornar: Je neznano.

Na zemljo, pravite, ne moremo
se več povrniti?

Pesnik: Naša ladja — brez krmila,
dalje — rože nam dehte,
pojemo v poletni noči,
zvezde v grmih se love.

So v kresnicah skrite misli?

Sezi, saj jih ne vloviš.

Ves prevzet ob mesečini
v vilin raj vpleten strmiš.

Koplješ v vodi se kristalni,
sen ti glavo položi
na preprogo pajčolana,
ki neznanko ti krasi.

Naša ladja — brez krmila,
naša pesem — ocean:
Zemljo in nebo obliva
in je lahna kot iz sanj.

Naša ladja — brez krmila...

Berači: Naj blagoslov zapiha v jadra...

Pesnik: Naša pesem — ocean...

Bolniki: Naj On nekoč se vas usmili...

Pesnik: Zemljo in nebo obliva
in je lahna kot iz sanj.

(Krmar se vrne. Nemir. Vsi se gneto okrog njega.
Pri vходу se pojavi plavač, ponosen in silen.
S solnčnim glasom zakliče.)

Plavač: Prosti ste, mornarji! Kapitana ni več!
Nazaj k obali, k naši sveti zemlji!

(Začudenje, med mornarji divje navdušenje, vrve-
nje, prerivanje. Zemljani vzklikajo vprašujoče,
kaj se je zgodilo.)

(Krmarju.)

Pa kdo so ti ljudje? Odkod so došli?

Krmar (mrko): Jih ne poznaš?

Plavač: Res, jata čolnov se ob ladji
preriva? Kaj nam hočejo, govori!

Krmar:

Jih ne poznaš? To so zemljani, dragi!
Zemljani! Vsi na begu...

Plavač: Kaj? Na begu?!

Na begu?

Krmar: Še ne veš. O, kot sem slutil.

Končano, vse končano...

(Zemljani se razgovarjajo z mornarji. Z grozo v
očeh jim pripovedujejo o strašnih požarih, vojskah
in boleznih na celini. Berači in bolniki molijo.)

Plavač: Ka - ko? Resnica?! Bog, o Bog!
Zemljani!

(Ves divji.)

Ha, in vendar si zmagal črni kapitan!

O! O!

(Vsi se začudeni ozro vanj. Plavač omahne k
steni. Krmar odredi, da odpravijo begunce v med-
krovje. Nered. Kabina se prazni. Plavač stopa kot
obupanec po sobi. Čez nekaj časa se vrmeta dva
mornarja in pokažeta plavaču na krov.)

Mornarja: Glej, tam neso njegovo truplo.

Plavač (kot v snu): Njegovo truplo...

Naj ga pred mano polože,
še enkrat naj pogledam mu v obraz!
Ustavi jih!

(Štirje mornarji prineso truplo ubitega kapitana
in ga polože na tla. Na krmarjevo povelje se od-
stranijo.)

Plavač (krmarju):
Za hip me pusti ž njim... za hip samo!

Krmar (odhaja):
Potem se s tabo o nadaljnem zmenim.

Plavač (sam ob truplu):
Kje je tvojih misli rdeči pajčolan!
Tvoje sikajoče besede so se stisnile za belih
zob ograjo ledeno.
Bliske iz tvojih oči je pokrilo molčanje
stekleno...
Ha, in vendar si zmagal, črni kapitan!
(Se skloni.)

Daj, da utrgam rožo iz tvojih ran
in jo poljubim, kri svoje krvi,
kot kelih povzdignem svojo dlan,
da strup škrlatni izpuhti...
Ha, in vendar si zmagal, črni kapitan!
O, kolikrat sva se srečala v megli sanj
in drug pred drugim sva vztrepetala...
Na daljnih potih sva se zasledovala,
viharjem je duša tvoja kot silen jambor
kljubovala,
a ubogi plavač te je zrušil kakor orkan...
Ha, in vendar si zmagal, črni kapitan!
Zemlja besni v požarih krvi in strasti,
na vejah dišijo cvetovi — človeška telesa,
na gorah lobanj samotno spi
razvalina mesečnih snovanj
in na še redka drevesa so sedli vrani in
sove,
ki suho vrišče in ihte čez zapuščeno plan.
Ah, ti si vse vedel v naprej, da bo takó,
in si že davno mi podajal svojo rokó.
Otel si me, na ladjo si k sebi me vzel
in k svojim bratom si me prištel.
A vendar sem se te vse življenje bal,
bičal si me ko suženjsko žival,
kakor pohotnež si mojo dušo zalezoval.
Kdo si bil? Kdo?
Tako prazno je moje telo!
In tvoje je tako težko,
kot da je zaprlo vase pol moje duše!
Kdo si bil, kdo?

(Hipoma se kabina razsvetli. Prikaže se starec
v nadzemskem sijaju.)

Plavač (razprostire roke): Oče! Oče!

(Starec pokaže na kapitanovo truplo in zre
nepremično v plavača.)

Plavač: Povratka zame zdaj ni več nazaj,
v plamenih zemlja se vničuje...

Starec: V plamenih, ki si jih zanetil tudi ti,
ker si jo pustil davno že, oholež,
željan lepot drugod, ker nisi hotel
s ponižnim delom varovati mir in red...
In če si padel v róke temu kralju
(pokaže na truplo)
teme in razdejanja, se je izpolnila
samo usoda, kot si jo priklical...
Trpljenje, ki si ga si sam izzval,
je bilo zate strašno očiščevanje;
dovolj je kazni, tvoja bol je zdaj oprala

tvoj greh napuha — izgubljeni sin,
da si zaklical spet po bivšem domu,
voljan pobratiti se s slehernim,
z najbednejšim po umu in telesu...

Plavač:
Ah, doma ni več, zdaj je le grobišče...
in preostali iščejo pomoči tu...

Starec: Kot ti nekoč, a tudi oni bodo
ob svoji uri zapustili ladjo
in...

Plavač: — in ... povej mi, kje je še rešitev,
povej mi, sveti mož, vodnik moj tajni,
kje, kaka je obal, kjer jaz pristanem?!

(Starec izgineva kot megla. Plavač se vrže za
njim, da bi ga obdržal, toda zagrabi samo v
praznino.)

Plavač (sam, divje krikne):
Postoj, postoj, o, kdo si?! Le prikažen? —
Ne, ne! — Ti moj najskritejši — obraz! —
Ah, za teboj, ah, za teboj!
(Zbeži skozi vrata, skoči čez ograjo pri krovu
v morje.)

(Prihite mornarji. Ko začujejo pluskot valov,
sklonjeni čez ograjo vzkliknejo vsi prestrašeni.)

Mornarji: Plavač! Plavač!

Krmar (prihiti): Rešite ga, rešite ga!

Mornar (čez nekaj trenutkov): Prepozno!

DANTE ALIGHIERI:
LA DIVINA COMMEDIA.
PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

III. del: RAJ.

Spev XI.

Z X. spevom smo — kakor rečeno — vstopili v
sfero Solneca in se v njej nahajamo v XI., XII.
in XIII. spevu. — Pesnik, obdan od zbora blaženih
duhov, s pomilovanjem pogleda na zemljo, ob-
žalujoč ljudi, ki se bavijo in ubijajo z vsem,
samo ne s tistim, kar je večno. (V. 1—12.) Ko je
zbor zveličanih duhov en hipec plesal in pel, se
zopet ustavi in luč, ki je v njej sv. Tomaž, govori
— močnejše zažarevši — dalje Danteju: »V Bogu
vidim vse, vidim tudi tvoje misli. Dva dvoma te

vznemirjata. Prvi je ta, da nisi razumel mojih besed, ki sem jih govoril o redu dominikancev in rekel:

„Kjer paše se obilnost razprostira
za tistega, ki ne zaide s sledi“. (X. 95. 96.)

Drugi pa, da ti ne gre v glavo, kakó sem mogel trditi o modrem Salomonu, da

„mož modrosti več
ni vstal še“. (X. 113. 114.)

Poslušaj torej! V pomoč sveti Cerkvi je poslala Previdnost božja dva prvaka, sv. Frančiška in sv. Dominika, ki sta v obeh smereh, v bogoslovni vedi in pa v krščanski mistiki, kazala sodobnikom pravo pot; eden je bil seraf po svoji ljubezni do Boga, drugi kerub po svojem globokem spoznanju božjih resnic. Govoril ti bom o enem, o Frančišku; kar hvalnega povem o enem, velja o obeh. (Vv. 28—42. Tu treba opozoriti na dejstvo, da življenje sv. Frančiška pripoveduje dominikanec sv. Tomaž, frančiškan sv. Bonaventura pa bo v XII. spevu življenje sv. Dominika; s tem je morda Dante hotel naznačiti posebno prijateljstvo, ki od nekdanj vlada med tema redoma.) — V vv. 43—117 čujemo v prekrasnih tercinah življenje sv. Frančiška. Najprej Dante točno popiše lego mesteca Asisi, kjer je sv. Frančišek l. 1182 zagledal luč sveta: Tam v Umbriji tečeta od vzhodne strani v Tiberu dve vodi, od severovzhoda voda Chiasso (ob ktere izviro je živel sv. Ubald) in od jugovzhoda voda Tupino; med njima se dviga gora Monte Subasio, ki — na vrhu še do pozne pomladi s snegom pokrita — gleda proti zapadu v mesto Perugia (onkraj Tibere); Monte Subasio se proti zapadu znižuje v rodovitno planoto, na kateri stoji Asisi, dočim sta na vzhodu te gore mesteci Gualdo in Nocera, podjarmljeni od Perudže. Asisi se je za Danteja zvalo Ascesi (t. j. sem se vzpel); a bolj po pravici bi se moralo zvati Oriente, ker je tu kvišku planilo solnce, sv. Frančišek. Bil je sin trgovca Pietra Bernardone; sredi najlepše mladosti, veselega značaja, podjeten, hraber je sv. Frančišek svetu nenadoma obrnil hrbet in se zaročil — dasi od očeta zato razdedinjen in zavržen — »z najbogatejšo in najlepšo vseh žen, z Ubožnostjo.« Ubožnost je bila — pravi Dante — po smrti Kristusovi ovdovela, zaničevana, vkljub temu, da je bila dosti poguma pokazala v osebi tistega ribiča, ki je v bližini Brundisia mirno spal, ko je mimo grmela vojska Pompeja in Cezarja, in vkljub temu, da je bila celo pogumniša od Marije. L. 1209 je oblekel haljo in se prepasal z vrvjo. Sedem tovarišev se mu je pridružilo, ki so bili jedro veličastnemu redu, med njimi Bernard, Silvester, Egidij. — Frančišek je hrepenel po mučeniškem vencu. L. 1219 se je odpeljal v Egipt, da bi sultanu pridigal krščansko vero. — L. 1224 se je umaknil na goro Alverna (med Arno in Tiberu), kjer je prejel rane Kristusove (stigmatizacijo). Dve leti jih je skrivaj nosil na svojem telesu. Tercina 115—117 nam kratko popiše smrt Frančiškovo: na tleh je hotel umreti; in tako je iz naročja Ubožnosti odhitela njegova duša v višave,

truplo pa je imelo smrtni oder — kakor rečeno — na tleh.

Do tu življenje Frančiškovo. V tercinah 118—139 dostavlja sv. Tomaž tole: Ker je bil sv. Frančišek takó velik pred Bogom, sledi, da mu je bil enak tudi sv. Dominik, ker sta oba bila poklicana, držati čoln Petrov v pravi smeri. (118—120.) Ó da bi le vsi dominikanci hodili po stopinjah Dominikovih: njih življenja barka bi bila polna dobrih del. Toda v novejšem času se njegovi redovni bratje oddaljujejo od »dobre paše«, t. j. od redovnih pravil; posledica je, da so prazni dobrih del. Le malo jih je še zvestih. (124—132.) V zadnjih dveh tercinah kliče sv. Tomaž pesniku: S tem sem ti pač razložil prvi dvom in ti pokazal, da je sv. Dominik deblo, a njegovi nasledniki so suhe veje; zdaj razumeš, zakaj sem rekel: da imajo ovce dobro pašo le tam, kjer izpolnjujejo pravila reda.

O skrb brezumna ljudskega rodú ti,
kàk tvoji silogizmi so krnjávi,
ki tlačijo ti k tlom duhá peruti!

- 4 Ta s pravom se, ta z medicino bavi,
t e m ù je čast v duhovskem stanu mari,
ta s silo al s sofizmi druge gnjavi;
- 7 ta ropa, s trgovino ta slepari,
ta zakopan v vživánje je polténo,
in ta v brezdelici vse dni lenari.
- 10 Na teh reči navezan jaz nobeno,
v nebesih bil sem, v družbi Beatrice,
sprejet tàk slavno v solnca luč ognjeno.
- 13 Ko mesto spet zavzele te kresnice
so prejšnje, je obstala družba cela,
mirnó, kot na oltarju voščeniče.
- 16 In ista govoriti mi začela
je luč kot prej, in da se mi usmeva,
sem znal, ker je močnejše zažarela.
- 19 »»Kot v Večni Luči moja luč odseva,
tàk v žarku Njenem, ki v okó mi sije,
se dvomov tvojih vzrok mi razodeva.
- 22 Tole želiš: naj zâstor se razkrije,
ki mojih ti besed pomen zastira,
rečeniš prej, razkrije in razvije:
- 25 „kjer paše se obilnost razprostira“
in pa „da vstal še večji ni“. Ta rečenica
obojna naj se dobro distingvira!
- 28 Previdnost, vsega svéta vladarica,
v modrosti svoji (ne prodrè v dno njeno
— omagala bi prej — naša zrenica!)
- 31 poslala Cerkvi je, da bi iskreno
za njim, ki jo zasnuvil bil nevesto
z mogočnim glasom in s krví je ceno,
- 34 hodila varno bolj in bolj mu zvesto,
prvaka dva, ki Cerkvi sta živela,
kažoč v obojno smer ji pot in cesto.
- 37 Ljubezen v enem sérafska plamtela,
modrost je s čela drugemu sijala
in s kerubov svetlobo mu žarela.

- 40 O enem dejem; enega pohvala
obeh je: cilja enega dosega
obema pred očmi je vse dni stala.
- 43 Tam med Tupinom in vodó, ki z brega
— Ubaldu ljubega, svetniku — dere,
visoka gôra v plodno plan se iztega,
- 46 ki z žarki žge Perugia al z mrazom pere
pri Porta sol; ječi na vzhodni strani
pod jarmom ljudstvo Gualda in Nocére.
- 49 In tam, kjer strmi bok se lomi v plani,
je svetu solnce vzšlo kot to žareče,
ki n a m iz Gange vzhaja ob uri rani.
- 52 Zato, kdor hvali mesto tam stoječe,
ne rêci ‚Asisi‘: rekel bi premalo,
no reci Iztòk, ker ták to prav se reče.
- 55 In ni na nebu še visoko stalo,
pa že tolažbo je kreposti svoje
velike revni zemlji pokazalo.
- 58 Mladenič je imel z očetom boje
zbog žêne. (Te — kot smrti — nihče noče
pustit v veselja dom skoz vrât podboje.)
- 61 Bilì sta priči škof njegov in oče —
e t c o r a m p a t r e — ko ji vez obljudi;
potem vsak dan jo ljubil bolj je vroče.
- 64 Po prvega možá bilà je izgubi
let tisoč sto in več vsa osaméla,
prezrta, — dokler ta je ne zasnubi.
- 67 Pomoglo ji ni nič, da ni vzdrhtela,
ko grožnja Cézarja, strah vsega svéta,
je v ribičevo kočò zagrmela;
- 70 pomoglo ji ni nič, da brez trepeta
je šla, dočim celó Marija stala
je spod, na križ, bit s Kristusom razpeta.
- 73 Da uganka se ne bo nadaljevala:
Frančišek in Ubožnost je dvojica,
ki ták sta v tej ljubezni se zvezala.
- 76 In sloga njiju, njiju vedra lica,
ljubezen divna, zroč okó v okó si,
so mnogim bile vzrok v svetóst poklica:
- 79 najprej Bernard častitljivi se zbósi
in teče bos za klicem, in ko teče,
očita prepočasnost še hudó si.
- 82 O skriti vi zakladi prave sreče!
Egid nato, Silvester se sezuje:
tako neveste čar jih nase vleče.
- 85 In otec ter učitelj zdaj potuje
z ženó svojó, v spremstvu družine one,
ki že ponižna vrv jo opasuje.
- 88 Da oče mu je Pietro Bernardone,
on sam berač, zasmehovan ták grdo,
ni mar mu, v malodušnosti ne klone.
- 91 Kot kralj ponosen tam namero trdo
odkrije Inocencu; prvo reda
od njega prejme svojega potrdo.
- 94 Ko bratov je narastla ubožna čreda
in šla za njim, čigar divno življenje
bi bolje pela angelska beseda,
- 97 je drugič venčal, v novo potrjenje,
od Večnega Duhá navdan, Honorij
tegà očaka sveto hrepenenje.
- 100 In ko, mučenstva žejen, je na dvori
pred svetlim sultanom govoril smelo
o Kristu in njegà učencev zbori,
- 103 pa za spreobrnjenje žal! nezrelo
je ljudstvo našel, vrne se prot domu,
poljé gojit, ki bolje je zorelo.
- 106 Na trdih skal med Arnom tam prelomu
in Tibero, pečat mu Krist vpečati
poslednji, skrivan leti dve, v teló mu.
- 109 Ko On, ki to mu čast je dal, pozvati
ga k Sebi gori sklène po plačilo,
zaslužno s ponižnostjo med brati,
- 112 tem — pravnim dedičem — dá naročilo
Frančišek, naj ljubezen jim nikoli
ne neha za ženó, nad vse mu milo.
- 115 Iz njenih rok se duša, svetla toli,
v kraljestva dvigne večnega višave,
a truplo si ták smrtni oder vóli. —
- 118 Iz tèga sklepaj, v kolikšni veljavi
je drug njegov, vrednim spoznan, da vlada
Petrov čolnič, sred mórja, v smeri pravi.
- 121 To naš je bil očk; in kdor se ubada
in gre za njim, vršèč, kar on razglaša,
ta dobro pač blagó v svoj čoln naklada.
- 124 No, njega čredi zdaj novejša paša
diší, takó da nujno v laze razne
redóvna se gubi družina naša.
- 127 Čim dalj pa ovcé gubé se blodnolazne
in dàlj ko jih zavaja nova klaja,
bolj vračajo se v stajo mleka prazne.
- 130 Res, še drzé pastirja se čuvaja,
al malo jih je: za kapuc nabavo
suknó, naj malo ga je, — preostaja.
- 133 Če moje govorjenje ni hripavo,
če tvoje poslušanje je pazljivo,
če, kar sem djal, premisliš s pomno glavo,
- 136 sem rešil dvoma del zadovoljivo:
glej deblo, njega suhe veje gledí,
pa najdeš mojo grajo razumljivo:
- 139 dovolj je paše, če ne zajdeš s slédi.«

PROSVETNIDEL

MEDVEDOVA LIRIKA.

DR. IVAN PREGELJ.

Moja pesem ni zgovorna
kakor mehka duša kurtizane,
klenca, trda in osorna
mislim bolj kot čustvom je udana.

(A. Medved v Domu in svetu 1910.)

Ali je lirik Anton Medved še vprašanje? Župančič mu je bridko sodil, da ni pravi pesnik. Župančič že, ki je podobno povedal o Francozih, da imajo samo Villona in Verlainea. Ivan Cankar je cenil Medvedu pesem in lepi, človeški obraz. Sardenko ga je vzporedil ob »realista« Otona kot »estetiškega idealista«. Še so bili, ki so očitali Francetu Lampetu, da je s svojim listom Medveda pokvaril. Medved sam je dvomil, ali je pesnik ali ni, pa se je vendar vzporedil ob »ulivajočem« Ketteju kot stvaritelj, ki »kleše«. (Prim. Iz. Cankar, Obiski str. 13, 134, 135, 174). Slovestvena zgodovina je lepo zaključila, da je »plodni Medved iz Levstik-Cimpermannove pesniške miselnosti, iz epigonstva svoje dobe našel svojo lastno pot«. (Prim. Prijatelj, Slovenska Književnost str. 75, Grafenauer, Kratka zgodovina² str. 260). Kako je Medved »našel svojo pot«, slovestveni študij še ni povedal. Tesen, bolj inciativno vzgojen nego popoln odgovor naj bodo naslednje črte.¹

* * *

Stoji, da je Medved med najbolj plodovitimi liriki našega slovstva pred moderno. Stoji, da je v devetdesetih letih najizrazitejša lirska osebnost ne le v Domu in svetu, temveč tudi ob Ljubljanskem Zvonu. Stoji, da je izrazito miseln. Stoji, da je njegova oblika klasicistično pravilna, morda ne le šola in vzgoja, temveč tudi svojstveni »klimatizem«. Cimpermann mu je bil namreč več nego samo učitelj (»Prijatelj moj, učitelj moj« — Dis. 1895). Sorodnega duha sta si bila in okusa. Še je Medvedova pesem nekakšno izpolnjenje v zmislu starejše slovenske idealistične estetike, ki je sam iz nje učil, da »pevec duše vnete zemljanom kaži vzore svete« (Poezije I. 2.) in da je ni umetnosti mimo »umetalnosti v svitu vere« (Silvestrova noč — Dis. 1894). Medved sam se je prav točno spoznal, da je sin svojega časa, »nedomiseln poet, med dvema dobama viseč« (Epigon — Poezije II. str. 98).

Tradicionalizem, da ne ponovim izraza epigonstvo, Medvedove lirike se kaže predvsem v

¹ Pregledal sem poleg Poezij I in II še Dom in svet (1889—1911), Ljubljanski Zvon (1889—1893) in Koledar Moh. družbe (1895—1910).

njegovi obliki. Medved je skorajda izključno kitiški. Pa ni parnasovec, komaj nekaj sonetov je napisal. Gazelo je vzljubil po Cimpermannu in osebnostno iz svojstvenosti svojega umstvenega izražanja. Kakor kitico, tako ljubi Medved tudi rim o. Praznih stikov skorajda ne pozna. Tudi njegov metrum in njegov verz sta tradicionalno shematična. Enjambementja ne ljubi. Njegova pesem je stari patos uvodnega apostrofiranja, retoričnega vprašanja. Nekako šestdeset takih slučajev je najti v »Poezijah« (Prim. P. I. 3, 11, 14, 17, 19, 21, 25 i. t. d. II. 3, 7, 8, 24, 25, 35 i. t. d.). Prevzete dispozicionalne gradbe in kupletne enoličnosti z refrenom je manj, a še vedno veliko (Prim. Poez. I. 4, 6, 15, 26, 27, 29, 37... II. 25, 71, 187). Tudi v tropu in figurah je pokazal Medved pretežno okus svoje dobe in vzgoje. Omenim naj nemoderni zanos atributivnega rodilništva (kesanja kladivo, volje šlem, molitve ključ, megle dvomov, razvaline srca, časa val, pogorišče nad, prevare strup, kesanja ost, upov dim i. p.) in dvožnega epiteta (jarobujna doba, večnozlate ure, mladozorna srca, otlogromek jek, gostosolzen kes, grenkosladka odpoved, zlogolki svet, bridkomila pesem, svetomirna tla, bojnoslavni čas, temnozrtni obraz, sladkonežen blažič, milotožne črte lica, mnogolistna bukva, breztolažni hipi, mrzlosuhi zrak, toporesna čustva, skalnatoznačajen, zlogovorni, svetोजezen). Tradicija so tudi krilatice: zlati dvori (Levstik), uma meč (Cegnar), nesrečnih dni spomin (Stritar), peljala ga je morja daljna cesta, sreče svit, gradovi sanj (Prešeren), v mrtvaškem prti, življenja daritev (Gregorčič), rod za rodom mre (Jenko), smrti želo (cerkveno) i. p., koseskizmi: snež, ljud, sovraž (ne iz stare slovenščine!) i. p., štilizirano stritarjansko orisništvo narave (Prim. Poezije I. 7, 9, 10 i. t. d.) brez živega osebnostnega in nastrojnega impresionizma, pa še literarništvo izraza: stvarnica, poet, srca rane i. p. Tudi vsebinsko je Medved mnogokje vidno epigonski. Zelo številno je njegovo zunanje prigodništvo (Poezije I. 39, 40, 42, 46, 47, 48, 106, 108, 109, 110, Poezije II. 142, 149, 164, 165, Sotrudnikom Dom in Sveta — 1894, Cimpermannu — 1895, Rajnemu Lovretu — 1897, Moja bučela, Valvazorju — 1893, Blagor mrtvim — 1903 i. t. d.) ob predmetno-prigodniški refleksiji v čas in kraj (Triglavu, Silvestrova noč, Božična pesem, Slovo od Bele Krajine, Svojemu ptiču, Materi, Vrbsko jezero, Z Adrije i. t. d.). Nereditkokrat je pesnil Medved ob stike ad

usum delphini (Nada, Nebeški gost, Obisk, Juda Iškariot i. p.). Kot miselni lirik, vzgojno umski reflektivnik in satirik govori Medved pretežno o b j e k t i v n o, ne osebno čustveno, tako da je za Bodenstedtom in Stritarjevim »drobižem« prav epigonski, občanski, jasen, hladnomiseln, oblikovno ekstemporativen, pravi slovenski Bodenstedt. Še v svoji cikličnosti (Zrna, Trstje in povrtje, Bršljan in bodičje, Šibre, Drobljanci, Gazele, Trnolje, Trnjevi šopki, Blagor mrtvim, Oddaljenim dušam, V samotnih urah, Milim dušam in nemilim) je starinski, bolj leksikalni nego nastrojno ubran in je šele ob Sardenku zaslutil moderno cikliko, ko je bil za eno leto (1900) popolnoma utihnil, v l. 1903. (Pomlad obhaja Donava, Pod mrklim nebom, Na čelešniku, Pomladi, Moja sreča). Kakor oblikovno, je končno Medved tudi vsebinsko mnogo reminiscenčen: Praznih rok — na duši bolan (Goethe); priroda le ostane večnolepa (Goethe); o doba cvetoča življenja, o blaženi čas hrepenenja (Schiller); pastir ne menja za krono svoje radosti (Gregorčič); oseba delom daje veljavo (Prešeren); samo pomladi ne umreti (motiv vorrei morire); enak si mi po krvi in po duši sva si brata (Gregorčič); kadar bom v tihi gomili spal in grob preraste gosti mah (Jenko); pesmi Venec — 1893 (Schiller-Gregorčič), Prvine — 1896 (Schiller)², Ob robu leta — 1895 (Gregorčič), Moja pesem — 1900 (Aškerc) i. t. d.

Vse to bi bila dediščina, ki jo je Medved sprejel, »spovračanje« šole in berila, njegovo epigonstvo, njegov tradicionalizem. Ali je še kaj več v njem? Je. Pravi zvok njegovega ušesa, pravi iraz njegove duše. Kje se javlja v obliki? Kako je zrastle Medved sam v svoji pesmi?

Že Medvedova rima je nad tradicijo nova, svojstvena, folklorno bogata. (Prim. Pod mrklim nebom — Dis. 1895). Ženski stik mu je ljubši mimo moškega: pa sem bral nekje, da je to posebnost moških pesniških narav. Njegov moški stik je pretežno top, zaprt zlog: rekel bi, da je to moč »klešočega« miselca. Razredba rim je artistično spretna: prav gotovo je to svojstvo vseh formalističnih šol, trubadurjev, minezengerjev, renesančnih ljudi, romantikov. Tradicionalni shematizem metra je Medved ohranil, a pokazal je v njem svoj lastni posluš: daktil mu je skoroda tuj. Zelo pa mu prija težki jambski kvinar s stikom. Svoje najmočnejše pesmi je uklesal v tipiki te mere (Bršljan in bodičje, V gozdu, Na materinem grobu i. p.). Tudi »Joba« je prevel v njej in tako ustvaril čudovito lep primerjalni predmet ob lahkotno verzifikacijo Gregorčičevo. Tudi v besedju in besed-

² Sploh slov. miselni lirik, pa miselni Nemeec. Medvedu je Schillerjev gesloviti zanos neskončno prijal. Iz njegovega »Kacijanarja« je mogoče izpisati polne strani, ki dišejo Schillerjevo misel prav jasno parafrazistično.

nem okrasju je dokazal Medved mnogo svoje rasti in moči. Iz jezika belih Kranjcev (kjer se je piti navadil) in iz Bohinja je zajel k svoji bogati domovinščini. Tudi samostojno tvori. Dokaže naj neurejeni slovarček: prijazniv, nahlepeliti, odsečen, dokledar, paščiti se, razpra, gomata, golehna, navoliti se, vzprejame, mator, droboleti, navdušal, nadima, biljevita draga, prejame, duti, šumota, prevred, divij (nedol.), zrcati, gnocalo, grmljavina, lepetati, lepenje, ledina orna, plesno, navček, pripaljen, lazni, zibela, materski, tožnice — vice, zarnica, razsohast, prizarjati, odkovem, oskalje, jarni glasi, žali dnevi, dehtivo hrepenenje, bleskotna luč, duh — studenec brez curka, požira lastni zarod bramor — pobija lastne misli duh... Prav Medvedovo svojstvo je njegov »čisto logični sestav misli« (E. Lampe). Že v Lj. Zvonu (1892) je našel svojo dvokitičnico (Bor in grm, Jelka in bršljan, Rakita in potok, Loza in slavec), iz katere je pozneje zorel njegov trpki aforistični stavek, že tu je našel strnjeni epigramni izraz svojega logično štiliziranega čustvenega spoznanja, kakor n. pr. »Spominov nima, ni spoznanja — in srečen je otròk vsekdar; — kjer ni spominov, ni kesanja, — kjer ni spoznanja, ni prevár,« ali pa: »Kdor vedno le smrt premišljuje, — kako mu življenje preseda. — Kdor misli samo na življenje, — kako ga prestraši — smrt blede.« Miselnim pevcem je sploh lastno, da polagajo poudarek v konec pesmi. Za Medveda je ta »krepki in efektni sklepni akord« (E. Lampe) prav manirsko tipičen (Poezije I. 9, 14, 18, 19, 24, 36, 53, 56, 66, 69, 75, II. 6, 7, 14, 15, 16, 21, 23, 24, 29, 31, 34, 36, 46, 52, 77, 79, i. t. d.) in najlepše v antitetični legi adverzativnih pojmov: zdravil ne boste lili v dušo, a tudi sekali ne ran; Savlov mnogo je na sveti, Davidov ni nič; ljudij je veliko na sveti, a človek le malokateri; srce premnogim poka, a malokomu počí; ljudje so vse človeku, a človek nič ljudem; ali svet je mene varal, ali njega jaz; grenko je mreti in umreti, a mrtev biti je sladko (!!) i. t. d. Ko je Medved izbiral svoje »poezije«, se je zrelo zavedal, da je mnogokaj napisal preveč ekstemporativno. Zato je vestno in kritično izbiral in dokazal, da lahkotnost »Šiber«, »Trtja in povrtja« i. p. ni oblikovno propadanje, temveč le neposrednost, svežost domislice.

Še samoniklejši je Medved, če premostrimo vsebinsko njegovo pesem. Saj stoji, da je sin svoje dobe in je sprejel časovno fiziološko od prav tistega pesimizma kakor Gregorčič ali Kranjčević. Tudi Stritar je kumoval (V gozdu). Pa je Medved sam po sebi organsko »duh nemiren« in v resnici doživlja svoj tragos, ki ga seveda za naš okus izpoveduje preveč konvencionalno, svoji emociji nepri- merno hladno in štilizirano bodisi v direktni elegiji, bodisi v posredni beležki. (Prim. »vsak poje to, kar mora«; »le ti si boren čutil odrešenik — izraz«; »o, ko bi

mogel ves na dan, zvenel do zadnjega bi dneva«; »moj izraz še daleč ni ves jaz«; »četudi slab je moj izraz, srce mu vendar je posoda«.) Elegika je namreč temeljni glas vsega miselnega in čustvenega Medveda, kjer res govori kot pesnik in ne le kot občan v okviru in prigradnosti družinskega lista. Lepo ga je mogoče v tem oziru vzporediti z Gregorčičem. Gregorčičevo »jobstvo« je sladko, sentimentalno, Medved s »Savlovim duhom« trga pesem iz sebe. Formalna, muzikalna, za Gregorčiča naravnost tipična darovitost, s katero je mogel »goriški slavec« izpeti svojo boleost in ob melodiji pozabiti, ni dana Medvedu. Medvedu zadržuje tudi klimatični značaj duše in plemena neposredno izpoved. Naivni Gregorčič je občutil ob svojem zvoku estetično ugodje, Medved se ne posluša, nego grebe kot umski človek le še globlje v svojo rano. Gregorčič je mogel vsaj simbolično izraziti breme svojega stanu, Medved bi ga bil mogel izkleti, opisati ga ni znal. Zato je mnogo zamolčal. (Stranska misel Onemelega slavca. Poez. I. 46.) Osebno doživljene erotike ni pel. Da pa jo je bil doživel, dokazujejo spominske refleksije njegovih večernih let (Poezije II. str. 129 sl.). Gregorčičeva pesem je, skratka, sentimentalna meditacija, Medved kolerično reflektira. Kolerično. Zakaj prav veren, prav omejen je glede svoje čustvene predmetnosti: trpi za minulim, živi ob grobovih in sanji posmrtnosti, jadi se ob izgubljeni mladosti, ob minljivosti pomladi, ob samotni noči in v praznoti življenja. Iz vere, zaključkov uma in teološkega spoznanja veruje v odrešenje in ne obupa; do mirne, kvietistične resignacije v Bogu se vendar le redko pribije, prav tako redko kakor do objestnosti mlade buršikoznosti (Mnenja — Poez. II. str. 187). Baš v tem tiči problem pesnika Medveda. Skrajno je oseben, v uložni pesmi kot Gregorčič se ni mogel izpovedati. Samo eno tako pesem je pel v »Jutranjem pozdravu« (Poezije II. 192) in po Parmi je postala popevka ob preznano »Ave Marijo«. Problem pesnika Medveda je prav tisti, kakor pri Prešernu brez Čopa. Življenjsko razglasje je ustvarilo Prešerna; razglasje je dalo Medveda med epigoni, ki nikoli nikdar nobenega razglasja niso doživeli, pa niti fiktivno ne! Kakor v Prešernu, utriplje tudi v Medvedu mnogo sarkazma in satire. Čista njegova miselnost je seveda bolj široka nego globoka; bolj je socialist nego pravi filozof in Ušeničnik in Terseglav sta mnogokrat boljše v prozi prav tisto povedala. Nikoli pa ni padel Medved med tiste pesniške filozofnike, katerim je sodil Nietzsche, češ, da svojo misel patetično vozijo, ker bi peš nikamor ne prišla. Ob Medvedovih domislicah se pač včasih človek zamisli pomilujoče, n. pr. če bere o Buru in ježu, Angležu in dihurju, ali pa o

gospodični Simforozii (simferein) s potlačenim nosom, ali pa o Mencingerju, ki je boljše povedal, kakor hodil na Triglav i. t. d. Vendar pa je tudi v tej ekstemativni Medvedovi epigramatiki toliko osebe in misli, da se mi zdi časovno in vsebinsko edina za Levstikovo in prva pred Župančičevo. Mnogotero Medvedovo invektivo bi mogel s pridom citirati vzgojitelj-apologet. Nekaj domorodnih domislic bi priporočil časnikarjem in našim političnim govornikom. Drugje namreč po svetu vse več in bolj pietetno javni govorniki navajajo svoje pesnike. Poznajo jih pač...

* * *

Izbor Medvedovih pesmi v »Poezijah« iz l. 1906. in 1909. je še vedno premalo izvežano zrno. Izvežati bi kazalo še vse zunanje prigodnice in mnogo lirsko-epske literature, ki Aškerčevi realistikni ni kos. Smotreno urejena nova izdaja Medvedovih pesmi (Jugoslovanska knjigarna menda nameruje nekaj tega) bi jasno pokazala, da je Medved ob vsej »usednini« iz tradicije samsvoj duh, velik človek, pravi pesnik, pa najsi tudi samo slovenski in še katoliški Kranjčević. V velikem narodu in v velikem umetniškem okolju, pod boljšim mentorstvom kakor je bilo Lamptovo, kateremu je celo Magnijeva Beatrika cikala preveč na moderno« (Dis. 1896), bi bil zrastel više. Pa je tudi tako baš Medved med vsemi slovenskimi pesniki tisti, čigar težko življenjsko razglasje in miselna zrelost najživeje spominja na Prešerna in s čigar »klesano« besedno lepoto se je mogel tisti čas meriti samo eden — »ulivajoči« Kette...

ZAPISKI.

JEZIKOVNE OCENE.

F. S. Finžgar: **Iz modernega sveta.** Roman. V Ljubljani 1922. Zbrani spisi III.

Roman je prvič izšel l. 1904., zdaj ga je Finžgar jezikovno in stilistično popravil. Primera med staro in novo izdajo nam kaže, da je pisatelj umetniško napredoval. V stari izdaji kakor sploh v prvih povestih je semtertja rad pretiraval, bil gostobeseden, rabil blede papirnate izraze itd. Zdaj se mu je izraz zgostil. Krepko se glasi n. pr. zdaj: Kakor kip umetnika iz marmora — taka je bila glava Pavle (str. 60). Prej je pisal: Kakor kip največjega umetnika iz najdražjega marmora (Dom in svet, 1904, 209). Pisatelj primerja glavo s kipom iz marmora, ki ga je izklesal umetnik. Pojma umetnik in marmor že sama po sebi izključujeta slabo delo in slabo snov, zato je prilastek nepotreben; še bolj neumesten je prilastek v presežni stopnji (največji umetnik, najdražji marmor), ker se s tem poudarek premakne s samostalnika na pridevnik in primera potem oslabi. Drug zgled: Nič več mi ne pošlje tiste rogovile, tistega Prosenca (198), prej: tiste titanske rogovile (605). Prejšnja primera ni bila jasna; zdaj vidimo, da

ne naglaša Prosenčeve velikosti (titanska), ampak nerodnost (rogovila).

Prazne besede je črtal, n. pr.: Gozd praznih buteljč je stal na mizi. Med njimi so bili ostanki mrzlih prigrizkov (62), prej: ostanki raznih mrzlih prigrizkov (209). Ali: Zdravnik je zaklopil knjigo. Obslonel je v sladki melanholiji (119), prej: v neki sladki melanholiji (339).

Istoznačnih izrazov ne ponavlja več, n. pr.: In Seme je vstopil s suženjskim licem (213), prej: s suženjsko servilnim licem (610). Marsikaj pa bi bilo treba še črtati, n. pr.: Zdi se mi tako čista in lepa ta tajnost, da se bojim zanjo in mislim, ko bi prišla javno v svet, da potemni, da se oblati (247). Izraz javno pomeni isto, kar v svet, zato ni potreben. Ali: Nemirno se je presedal s stola na stol in hodil kakor vrtoglav krog mize. Misli so se mu porajale vedno nove (228). Pojem nove je izražen že v besedi poroditi se; drugačne se ne morejo poroditi kot nove.

Opustil je pretiravanje. V prvi izdaji je pisal n. pr.: Vodopivec ... je ... izginil v salonu, odkoder je zadonela v obednico divja koračnica (214), zdaj pravi: so zadoneli akordi valčka (76). Ali: Postava se je vzravnala in zrastle do nenavadne velikosti (405), zdaj gleda bolj trezno: Postava se je vzravnala in zdelo se je, kot bi zrastle za celo pest (136). Drug zgled: Luci sicer ni ugovarjala soprogu, ali s ploho hvalospevov tudi ni prišla na dan (542), zdaj se je ploha poglela; pisatelj pravi: dasi ni hvalila zdravnika (191). Mnogo pretiranih podob pa je sploh izpustil, n. pr.: in njih obrazi so se mu režali v lice (261), v prvi izdaji je bilo pristavljeno še: kakor divjaki, ki plešejo krog zvezane človeške žrtve (742). Ali: Toda videl ni, kako se je na ovinku pridružila črni senci še druga ... in sta obe senci zavili v bližnjo beznico (43), prej še: kjer sta umazani kroni ob smradljivi pijači praznovali bedne orgije (157). — Nekaj pretiranih podob pa je še ostalo, n. pr.: Gozd praznih buteljč je stal na mizi (62), bolj nazorno bi bilo, če bi rekel samo: Prazne buteljke so stale na mizi. Ali: Bobneče mrmranje se je vmešavalo v ropot (248) itd.

Izraz je postal točnejši, slabe primere (metafore) je popravil. V prvi izdaji beremo n. pr.: Pavla je sedala na voz ... Zdravnika je prevzelo. Zazdelo se mu je, da je njegovo srce sedlo k Pavli na voz in da je ostala pri njem samo suha in pusta glava (471). Da srce sede na voz vkljub vzporedni sliki: Pavla je sedla na voz — ne moremo reči. Zdaj je pisatelj rekel: da je njegovo srce šlo s Pavlo (155); ta primera je dobra, kakor pravimo (v primeri): solnce gre za goro, sneg gre itd. Ali: Krotil in urejal je kaotično zmes, ki mu je brnela po glavi (613). Brni to, kar daje kak glas: čebela, zvon, žica brni; o neurejeni zmesi tega ne moremo reči; zdaj pravi pisatelj lepo: zmes, ki se mu je gnetla po glavi (223). — Ostalo pa je še nekaj slabih primer, n. pr.: Oči so se ji zasvetile, kakor bi koprena iz čiste rose legla nanje (225). Koprena je oveza (ruta, robec), v metonimičnem pomenu

rabimo lahko ta izraz tudi za tenčico. Koprena bi torej oči pokrila, ne razsvetila. Pisatelj je hotel reči: oči so se zasvetile, kakor bi se blesk (ali sij ali kaj podobnega) iz čiste rose zalesketal na njih. Slabo je tudi, da izraža primero (rosa) samo z novo primero (koprena, odnosno blesk, sij). Zopet gostobesednost. Zadostovalo bi: kakor bi se rosa zalesketala na njih. — Dalje: ...da je njeno srce zakraljevalo z vsemi bujnimi sladkostmi v njih, t. j. v lepih gradovih. Bujen pomeni prvotno divji, odtod metafora: bujno raste, t. j. raste kot divja rastlina, t. j. krepko raste; zato o bujni sladkosti ne moremo govoriti. — Dalje! Prizor: ravnatelj se je bal, da ne bo nobenega delavca v tvornico. Ko je pa v tvornici ... izpoznal, da je vsak pri svojem delu, so se mu vse slutnje razblinile (255). Razbliniti pomeni v pravem pomenu kako stvar tako razvaljati, da je tanka kot blinci (mlinci), torej: stanjšati, zmanjšati; pisatelj pa je hotel reči, da so slutnje sploh izginile, saj poudarja: vse slutnje so se razblinile. — Slaba je tudi primera: »Kake razmere!« je mrmral potoma. Vse je vkovano v brezsrčno šablono (53). Šablona je nemška beseda in pomeni v pravem pomenu: vzorec, kalup, po katerem se kaj oblikuje; v prenesenem pomenu: vse po enem kopitu delati; torej bi se kvečjemu lahko reklo: Vse je delano, narejeno (ali kaj sličnega) po brezsrčni šabloni. — Dalje: Njena duša je drhtela neprenehoma kakor metuljček na rosnem cvetu, ko ga nenadoma obsije gorki solnčni žarek (238). Ali metuljček tedaj drhti, t. j. se tres'e? Dalje na isti strani: Ali sedaj je ta sladki nemir šel za njo korak za korakom. Povsod jo je spremljal, doma in na sprehodu, v tiho sobico se je prikradel itd. Stavčna zveza nam kaže, da sladki nemir ni šel korakoma (kakor bi slovenski rekli, korak za korakom je romanska posebnost) za njo, ampak je spremljal vsak njen korak. — Nekaj primer je pisatelj v novi izdaji pokvaril. Prej je bilo prav: Misli so se mu porajale vedno nove. Toda pravzaprav to niso bile več misli, to je bilo penasto valovje, ki mu je burkalo glavo (657); zdaj je premenil: ki mu je burkalo v glavo (228). Valovje (primera za burne misli) se ni šele valilo v glavo, ampak mu je že burkalo, t. j. vznemirjalo glavo. Saj pravi prej: to niso bile več misli, to je bilo penasto valovje, t. j. misli so bile že tako burne, da se ne morejo več misli imenovati.

Finžgar je tudi jezikovno napredoval. Zdaj pravi lepo slovenski: Iz vseh vrat so vreli delavci (259), prej: so vreli v un delavci (741). Videl je ogenj v očeh, ki je švigal izpod čela (182), prej: švigal že v un izpod čela (539). Smer dejanja (ven) izraža že iz. V stari izdaji je bilo: izzivajoč z na prsi prekrižanima rokama (658), zdaj so predlogi pravilno postavljeni: z rokama, na prsih prekrižanima (232). Nekaj napak je še ostalo, n. pr.: Takole je, hahaha, če se ustrelil koga v peto (232), slovenski: če ustreliš koga v peto. Pri izlivu je voda šumela monotono pesem (135); šumeti je neprehodni glagol, zato more

le pesem šumeti ali na vodi ali iz vode ali kakorkoli. Dalje: Ali si že sedel na sodnji stol in si presodil samega sebe (243), prav: in presodil samega sebe (brez se!). Enako: Maretka je privedla iz hišice okrevajočo mater. Skrbno ji je ogrnila veliko ruto čez pleča, noge ji je zavila v plahto in vprašala (111). Stavki so združeni v eno celoto, zato se pomožni glagol ne sme ponavljati, tedaj: ji zavila noge v plahto itd. Takih napak je precej, n. pr.: Segali so drug drugemu v roke, objemali so se in vriskali od radosti (259), prav: se objemali in vriskali. Tesno so stopali drug ob drugem, ozirali so se pogostoma med seboj v oči, smejali so se glasno in veselo (85).

Pohvaliti moramo Finžgarjevo domačo, pristno slovansko skladnjo. Pri njem skoro ni najti francoskih konstrukcij, ki so jih polne nekatere novejšje slovenske povesti. Grajati bi bilo le nekaj malenkosti. Rabo korak za korakom smo že omenili. V prvi izdaji je pisal še: Mlajši so se vodili roko v roki (287), zdaj je ta romanizem odpravil: so se vodili pod pazduho (85), še bolje bi bilo: za pod pazduhe. Neslovanski trpnik sem našel samo enkrat: ognjenih kač, ki bi se krivile kakor kodri deteta, pritiskane od grozne sile (262); slovenski je tvornik: ki jih pritiska grozna sila.

Odpravil je tudi mnogo tujk. Pakete je nadomestil z zavoji (30, 39), plafon s stropom (5), provincialno mesto s podeželskim mestom (249), tuš z mrzlim polivom (108; tuš je nemška izreka francoskega douche; taka kuhinjsko-nemška beseda je tudi šató, franc. chaudeau), šlitažo je nadomestil z vožnjo s sanmi (19) itd. Opustil je vabank, lekcije, negacijo, bumbug (angl. beseda, ki pomeni slepilo, sleparstvo) itd.

Mnogo nepotrebnih tujk pa je še ostalo. Čemu toliko francoskih tujk? Zakaj bi morala Pavla sestti Vinku vis-à-vis (25) in ne nasproti? Zakaj zdravnik promenira s Pavlo (77)? Promenirati je povrh še nemška posebnost, francoski se promenira. Ali ni gospa bolj mogočna beseda kot dama? Francoske besede so rabili v prejšnjem času nemški plemiči, meščani in uradniki, ki so se sramovali jezika svojega ljudstva (Heintze, Deutscher Sprachhort, Leipzig, 1900, str. 212). Za kredenco imamo prelepo domačo besedo láva, za nemško giardino imamo zaveso, za marko imamo znamko itd. Opravičene bi bile tujke govorečih oseb, da jih pisatelj označi, n. pr.: »Naj bodo gnadjivi, gospod doktor« (15), »Ješ, ješ, ješ — Peter, teta' so mi rekli. Oj, tavžent žegnov nanje!« (18) — tako govori strežnica v bolnici. Ali: »Faktično, pozabil sem... Interesantna, taka razglednica s samo številko, kaj ne?« (74) — tako govori nadporočnik. Umetniško neopravičljive pa so tujke v opisu, kjer nastopa pisatelj s svojo besedo. Čemu v opisu kaj takega, kakor je n. pr.: Leksikon komplimentov se je razgrinjal pred njo (72), ali: Komaj je izrekel konvencionalni-banalni stavek (126) itd. Čemu preprost delavec mehanično odpira vrata? Čemu ponekod dvojen jezik? O kontrolorki piše, da stopa energično (92),

o delavki, da stopa odločno (221). Nepotrebne so tudi nemške tujke, kakor plave oči, jenjati, masa delavstva, klofuta (na strani 177 je dal vendar zaušnico), hrbet je uprla k gorkim modlom (peči, slov.: pečnica), brihten itd. Odkar sem bral pri slavnem Hirtu (Geschichte der deutschen Sprache, München, 1919) žaljiv stavek: Das Slowenische ist mit deutschen Fremdwörtern stark durchsetzt, und es hat auch in seiner Syntax bedeutende Einflüsse vom Deutschen erfahren (str. 187), sem na nepotrebne nemške besede še bolj hud.

Dr. A. Breznik.

SLOVSTVO.

M. Elizabeta, O. S. Urs.: **Iz moje celice.** Druga knjiga. V Ljubljani, 1923. Založil uršulinski samostan v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. Str. 154.

Pesnice v naši književnosti so redke. Od Turnograjske pa do Tauferjeve (če hoče kdo ceniti njene prvence) ti ni treba znati šteti niti do deset! No, pa saj drugod tudi niso na boljšem, povsod se drže tradicije, ki datira že iz antike.

Mati Elizabeta se je predstavila z drugo knjigo (če njenih prigodnic ne vpoštevamo) in je treba to poudariti. Druge naše pesnice so do ene ostale pri prvi in zadnji zbirki: lirika se je umaknila realnosti...

Svet matere Elizabete je krajevno ozek, a ker je poln večne Lepote in Ljubezni in Mladosti, ji ne more v njem usahniti vir pesmi. In te pesmi niso vsakdanje: mističen cvet so, ki dehti življenje Bogu vdane in posvečene duše. Sama jih uvodoma karakterizira:

Pesmi moje:

tihe celice cvetovi,
evharistični kresovi
gozdnega svetišča spevi,
Marijinih znamenj dehteče kadilo,
duše vedno obhajilo,
večnih dalj odmevi.

Mati Elizabeta ciklično pesni (očividni Sardenkov vpliv). Šest ciklov, odgovarjajoče posameznim vrstam označbe, je povila v to zbirko in je razloček med ciklom in ciklom! Prva dva in četrti mi večinoma ugajajo, za druge tri se ne morem povsem ogreti. Zakaj? Tihe celice cvetovi, Evharistični kresovi in Marijinih znamenj dehteče kadilo obsegajo pesmi, ki so »hčerke trenutka«, medtem ko imamo v ostalih ciklih zavedna glosiranja molitev ali rekov, oziroma v Gozdnega svetišča spevih parafrazo daritve, ki jo je tudi že Sardenko pel. Če je že treba meditacijo nasloniti na tekst, pa naj bo obhajilna molitev ali vzklik: oko ni videlo..., bi bilo bolj naravno postaviti celoto kot motto in potem zlitii čuvstva in misli, ki jih je polno sveto ganotje, v zaokroženo enoto ene same pesmi. Tako bi se človek ž njo vse laže zatopil in ne motila bi ga misel vklejenega dela, ki citirani vzklik loči: Kar je Bog pripravil // Tistim, ki ga ljubijo.

Sicer je z mistiko religiozne pesmi križ. Proiciranje v večnost, oziroma iz večnosti v naše bedno življenje, bi zmožel le mojster tenkega, tenkega

okusa. Za to ne zadostuje sama pobožnost in globoka vera, je še nekaj neizrazljivega, ki vodi pero, in besed, ki služijo Najvišjemu, ne vodi ne jezik, ne oko in ne uho. Mati Elizabeta se tega ni povsod zavedala. Tako se mi vsaj zdi, ker me mestoma motijo izrazi in razne primere, ki jih mučno prenesem.

Toda za take posameznosti obilo odškodujejo pesmi, kakor »Pustite me domov!«

Kako je meni zemlja tuja,
njen dih kàk mrzel in leden:
četudi solnce cvetje vzbuja,
nikdar nasičen grob ni njen.
Nad zvezdami, nad zvezdami,
tam slutim jaz življenje večno,
neskončno blaženo in srečno —
pustite me domov!

Pomlad zelene vence vije,
jesen jih kruto vrže v prah;
prepeva majnik melodije,
molčeč je listopad in plah.
Nad zvezdami, nad zvezdami,
tam nikdar ne zamrje cvetje,
nikoli ne utihne petje — —
pustite me domov!

Ta zemlja mrzla in nestalna,
utiska srečo svoj pečat,
svetá ljubav je voda kalna,
ki ne prodre je žarek zlat.
Nad zvezdami, nad zvezdami,
tam slutim jaz ljubezen zvesto,
tam čaka Jezus me nevesto —
pustite me domov! (Str. 52.)

In še in še je takih. Zato v celoti pesmi brez pridržka priznam in sem prepričan, da bo mati Elizabeta dobila hvaležen krog bravk in bravev, ki ji bo v uri zbranosti sledil in bo deležen balzama svetega čuvstvovanja. Joža Lovrenčič.

William Shakespeare: **Julij Cezar**. Žalopisna igra v 5 dejanjih; poslovenil Oton Župančič. — Druga, izpremenjena izdaja. Nova knjižnica 7. — Izdala in založila Nova založba v Ljubljani 1922. Z Župančičevimi predstavami se rad ukvarjam, ker me zanima pogled v njegovo delavnico, ne samo v delavnico Župančiča-prevajavca, ampak tudi Župančiča-poeta, oblikovavca jezikoslovnega izraza. Kdor bo pisal svoj čas študiju o Župančiču kot mojstru jezika in o njegovi umetniški rasti, se ne bo mogel izogniti natančnemu študiju njegovih prevodov. Kajti ti prevodi so obenem dokumenti njegovega notranjega zorenja, vsak nov izraz je plod doživetja ali občutja doslej nejasnega pojma. Če bi mi delo ne nudilo tega velezanimivega pogleda v delavnico našega pesnika, bi radi malenkostnega dlakocepstva nad tem ali onim izrazom ne pomakal peresa v črnilo.

Kar sem uvodoma povedal v poročilu o Beneškem trgovcu (D. in sv. 1922, str. 407), velja v polni meri tudi za ta prevod. Napredek napram prvi izdaji je ogromen, giblje se v smeri jedrnatosti in določnosti izraza na eni, na drugi v smeri osvoboditve od gotovih vplivov nemškega prevoda, ki je kumoval prvi izdaji, v smislu približanja druge iz-

daje k določnejšemu in samostojnejšemu tolmačenju angleškega teksta. Sled svoječasne odvisnosti od nemškega originala pa se da vseeno še pogosto konstatirati in borba s temi sledmi se mi zdi, da je bila najtežja stran predelovanja prevoda za drugo izdajo. V sledečih opazkah bom navedel nekaj pripomb, ki bodo vsebovale poudaritev te ali one prednosti ali eventuelno pomanjkljivosti prevoda; v splošnem pa smatram med dosedanjimi prevodi prevod Julija Cezarja za najpopolnejšega; odlikujejo se posebno težka mesta, n. pr. Antonijev govor in mesta, kjer se v razgovoru kreše bistroumje enega ob bistroumnost drugega.

Pri presojanju sem rabil obe slovenski izdaji, angleško izdajo, ki je bila tiskana 1801 pri Turneisen v Bazlu, in nemško Schlegel-Tieckovo, Berlin l. 1852. Pri citatih bom zaznamoval slovenski izdaji z I. in II., angleško z a., nemško z n. Omejujem se samo na mesta, kjer sem zasledil redko res kako netočnost ali pa kjer se mi zdi važno poudariti razmerje do nemškega prevoda. V I. 11. je bil prevod »Kakšnih vjetnikov je privedel v Rim in jih na voz je svoj v okras privezal?« napravljen po n. 6. (und fesselt sie zur Zier an seinen Wagen), ki ne poda pravega smisla originala, dočim je pravilno v II. 6. »da bi v vezéh krasili voz njegov«.

a. 16. »dar'st thou« je predstavljeno I. 18. in II. 13. »ali hočeš«, kar omili resnični smisel, ki je »ali si upaš«, »ali tvegaš«.

a. 25., n. 20., I. 28., II. 21. »thy honourable metal may be wrought from that it is dispos'd,« smisel: častivredna (= poštena) kovina tvojega značaja (čudi), bi se dala prekovati v smislu, protivnem svojemu razpoloženju; v prvi izdaji je bilo to mesto pod očitnim vplivom nemškega prevoda (dein löbliches Gemüt kann seiner Art entwendet werden) prav nerodno in nepoetično predstavljeno: »Tvoja narava vzorna spravi se lahko na drugi tir.« Nova prestava pa je našla še vedno pod gotovo nezavednim vplivom nemške prestave res vzoren, po smislu paralelen prevod: »Tvoja poštena čud bi dala premakniti iz svoje se smeri.« a. 26., n. 21., I. 29., II. 22. »brought yon Caesar home?« je prevedeno očitno po nemškem (kommt ihr her von Caesar?) z »bili ste pri Cezarju?« v resnici pa slovi vprašanje: Ali ste Cezarja domov spremili? a. 26. »Why, saw yon any thing more wonderful?« Prestava I. 29. in II. 22. »In videli več čudnih ste reči?« se mi ne zdi točna in nemška (Ja, saht ihr jemals wundervoll're Dinge?) bolj zadene pravi pomen.

Nemška prestava (n. 21.) »sie flammte wie 20 Fackeln auf einmal« je povzročila nespornost v slovenskem I. 29. »in vzplamtela je naenkrat (kar je dobesedno po nemškem in v pravem pomenu te besede vzeto pravilno) kot 20 plamenic,« v II. 23. pa čitamo: »in zagorela je hipoma (dokaz, da je auf einmal = naenkrat v svoji dvoumnosti med skupno in hipoma zapeljalo v napačno prestavo).« Original namreč pravi (a. 27.): »did flame like 20 torches join'd,« torej kot združenih 20 plamenic, kot naenkrat 20 plamenic.

a. 30. »why old men fools (glag!), and children calculate« je predstavljeno prvič po nemškem (n. 23.: und Greise fasseln, Kinder prophezeien) pravilno z (I. 32.) »blebeče stavec, dete prorokuje«; v novi pa popolnoma krivo (II. 25.) z »zakaj modruje stavec, dete, blaznik (ker je bil glagol zamenjan s samostalnikom)«.

Za faction (a. 44.) se mi zdi smislu najbolje odgovarjajoč izraz »zarotniki«. Nemška prestava (n. 31.) »Bundesbrüder« je vodila preko dobesednega I. 41. »zavezni bratje« k II. 33. »zavezniki«, kar je dobesedno pravilno, a smisel, mislim, da moj predlog bolje zadene.

II. 44. »Ste res bolni?« ne dosega a. 59. »'would yow were not sick!«, ki vsebuje željo, da bi oni ne bil bolan, kar je dobro podano v n. 41. »wärt ihr doch nicht krank!«

II. 59. »Operimo zdaj v Cezarjevi krvi si roké vse do lehti! Opašimo si meče!« Original pravi samo »namažimo«, slovenska prestava je zelo srečna; zdi se pa, da je nastala po nemški pobudi (Färbt die Schwerter!).

Mesto II. 64. »O svet, ti bil si gozd jelenu temu, in on, o svet, bil gozdu je ponos« bi potrebovalo opazko, da je vsebina originala obsežnejša kot prestave, kajti v originalu sloni izraz na besedni igri hart (jelen) in heart (srcé), ki se enako izražata, tako da dobimo pomen: srcé sveta je bil Cezar.

II. 88. »trdó pregnali...« je po nemškem 85. »hart verdammt«, a se mi v slovenskem ne zdi dobro.

II. 104. »Sovražnik bliža v blesku se sijajnem« je po originalu, dočim je bila I. 124. »v sklenjenih se vrstah« po nemški prestavi.

II. 104. »V trenutku mora nekaj se storiti« se mi zdi za »immediately« (= takoj) originala nerodno in je zopet pod vplivom nem. prestave (102.) »und etwas muß im Augenblick geschehen«. Na vprašanje: »Besedo pred udarcem: ne, rojaki?« odgovarja Oktavij: »Not that we love words better, as you do« (ne da bi mi bolj cenili besede kakor vi); prestava II. 105. se mi zdi nezadostna, ker po mojem zavaja v originalu neodgovarjajoče pojmovanje: Ne da bi mi cenili bolj besede kot dejanja (udarce); odgovor ima namen, zbosti nasprotnika.

II. 112. je v Kasijevih besedah Pindarju za »Sem, dečko!« izpuščeno »Na Partskem sem ujel te in prisegel si mi...«. Ali ni tega stavka izbačil mogoče tiskarski škrat? Frst.

F. Kočevar. **Mlinarjev Janez**. Slovenski junak ali uplemenitba Teharčanov. Šesti natis. Založila Goričar in Leskovšek v Celju. 1922.

Ferdinand Kočevar je napisal že po letu 1900 svojo ljudsko povest, ki je prav gotovo edina svoje vrste v Slovencih. Doživela je že šest izdaj. Poljudna krajevna snov in stari vzgojno nazorni način pripovedovanja brez vse umetniške želje in sposobnosti ji je pomogel do priljubljenosti pri skrajno neizobraženem občinstvu, predvsem pri nedoraslih in otroških bralcih. Knjiga je — blago, poučno in vzgojno in zelo plehko romantično blago. Šesti natis je zlata resnica, da hoče naše ljudstvo brati, pa nima več pripovednikov kakor je bil en sam in še eden: Jurčič in Andrejčkov Jože.

Dr. I. P.

Sophokles: **Kralj Ojdipus**. Tragedija v petih dejanjih. Prevedel Anton Sovrè. Založila in izdala »Nova založba« v Ljubljani. 1922.

Sovretov prevod pomeni novo dobo v prevajanju starogrške drame pri nas, pa tudi pri Hrvatih. Saj so nam Slovencem doslej trije marljivi filologi že marsikaj prevedli iz starogrške drame (M. Valjavec Ajanta v Janežičevem Cvetju, R. Perušek Ojdipa na Kolonu v Krajčevi biblioteki, Fr. Omerza pa v Mentorju Filokteta, kralja Ojdipa, Ajshilovo trilogijo, Aristofanov Mir; Hrvatom je K. Rac prevedel vse tri tragike celotno), vendar pa je Sovretovo delo nekaj novega v tem slovstvu. Najprej že predgovor, ki je žgoča satira na moderno gonjo zoper staroklasični humanizem. Uvod (str. 9—33), resda kratek, je pisan takó, da paznemu čitatelju odpre vrata v hram staroatiške drame v poglavjih: Izvor drame (komedije in tragedije); namen in snov tragedije; nje razvoj; trilogija; kako in kje so tragedijo uprizarjali. Seznanimo se tudi z življenjem Sofoklejevim ter z njegovimi reformami starogrškega gledališča. Posebno zanimiva pa je analiza prevedene tragedije (z grafično predočbo dejanja). Tu izvemo, da je bil Sofokles globokoreligiozen človek in da je ideja tragedije ta: »brez pobožne vere je človek ničes; Kralj Ojdipus je tragedija ničevosti človeške sreče.« (Str. 29.) In potem pride prevod (str. 35—120) z opazkami (str. 121—127). Dobrodejna je čisto moderna razdelitev v dejanja in prizore ter pojasnila za režiserja in igralce. V prevodu pa se na vsakem izmed 1530 verzov izvirnika poznata znoj in um prevajalca. Nobena pesniška lepota grškega jezika, nobena metafora, tudi obledela ne, mu ni ušla; šel je za njo takó dolgo, da jo je ujel in izrazil. (N. pr. v. 68 ima za grški $\eta\rho\iota\sigma\tau\omicron\nu\ \dot{\iota}\alpha\sigma\iota\nu\ \mu\acute{\omicron}\nu\eta\nu$ Fr. O.: »Razmišljal sem v skrbeh in eno sem dobil, ki vodi nas iz zla...« A. S. pa konkretno: »Zvesto išoč naletel sem edinorešni lek...« ali v. 681 $\delta\acute{\alpha}\pi\tau\epsilon\iota$ ima S. »grize sum in skli«, dočim ima Fr. O. samo: »že sum boli.«) Nobene važne besede izvirnika ni S. prezrl. En zgled: v. 181 ima izvirnik tudi besedo $\theta\alpha\nu\alpha\tau\omicron\phi\acute{\omicron}\rho\alpha$; Fr. O. je verz prevel (Mentor, 1917/18): »Otrok leži na tleh bolan«, besedo θ .! izpustil; Rac je prevel »...leži svijet na tlih i smrću nam prijeti«, a Sovrè je povedal vse, kar tiči v grški besedi: »širéč otróva izparine, leži po tleh mrličev ttop.« Skrajna zvestoba napram izvirniku torej! V našem prevodu dalje nisem našel niti enega nejasnega mesta; vse je stilistično skrbno izglajeno. Primerov nebroj. Dočim n. pr. pri Fr. O. 677 ni umljiv, tam, ko Kreont pravi razsrjenemu Ojdipu: »Že grem. Ti motiš se nad mano, isti sem pri teh«, ima A. S. »Grem; a vedi: ti me ne poznaš; v očeh rojakov pa sem poštenjak na vék.« S posebno slastjo čitamo mesta, kjer govore ljudje iz preprostega naroda; že Sofokles je realistično označil njih govorjenje; in takó tudi naš prevod. N. pr. str. 83, ko kraljica vprašuje sla iz Korinta, ali prinaša novice, odgovarja dobrovoljni možiček: »Novic, kakópak; pa še kakšnih! Sreča za moža in celo žlahto.« (Izvirnik v. 934: $\text{Ἄγαθὰ δόσεις τε καὶ πόσει τῷ σῷ, γύναι.}$ Fr. O. ima: »Da, žena, dobro vest za dom in za moža.«)

Na več mestih je Sovrè jako srečno moderniziral dialog, ne da bi za las odstopil od izvirnika, n. pr. v. 1023, kjer Ojdipus začne z grozo izpregledavati. Ko mu korintski sel reče: »Dobil te je (Polybos) za dar nekoč — iz mojih rok, da veš.« Ojdipus: »Iz tvo—?« (V izvorniku seveda izgovori Ojdipus vse besede.)

Poglavitni razložek med prevodom F. O. (in K. Raca) na eni ter Sovretovim na drugi strani pa vidimo pri najtežjih partijah tragedije, pri liričnih zborih (parodos, stasima, eksodos). Dočim se Fr. O. drži načela, da jih treba prevajati v težkih, zapletenih mestih izvirnika (in baš vsled tega so v prevodu neužitni), je A. S. storil odločen korak ter jih prevel svobodno, v enostavnih metrih, ki se pa zanje ni samovoljno odločil. V tej točki je med O. in Sovretom razložek kakor med težkim železniškim vlakom in — aeroplanom. (Primeri velja pa samó za zборе!)

Za zgled naj navedemo prevod vv. 863—871, v katerih je jedro vse Sofoklejeve filozofije:

Fr. O. (Mentor, 1917/18, str. 209):

Nakloni naj to mi bog,
da čiste so besede vedno mojih ust
in dela mojih rok vsekar so sveta,
kot je postav vzvišenih rek,
ki večna jih je luč neba rodila.
Oče Olimp je sam,
smrtni jih ni dal rod,
ne zaziblje jih v večni sen.
Bog mogočni prebiva v njih,
ki nikdar se ne stara.

A. S.:

O, da je sojena sreča mi
čisto svetóst očuvati
v besedah in delih do konca dni!
Prazakoni višnji nam vladajo:
ni bitje jih smrtno ustvarilo,
v sinjah nebeških rojeni so;
Olýmpos je oče jim sam.
Njim snu pozabljenja se bati ni:
silén je bog v njih; On ne stari.

Dà, zlasti ko čitamo težke zборе v takó prijetni, domači besedi, takrat moramo priznati: To je lep prevod! Vemo sicer, da se dá vse še drugače povedati, ali doslej je najlepše to povedal Sovrè. In če pravi v Predgovoru: »...baš v slovenščini, najlepšem južnoslovanskem jeziku, bi morali predvsem imeti prevode vseh umetnih del obeh klasičnih književnosti« (str. 7), mu lahko z mirnim srcem priznamo, da je on lepi slovenščini podaril lep prevod, kakršnega si le želeli moremo.

Če naj na koncu izrečemo kak pomislek ali željo, je tole: pogrešamo numeracije verzov (že zaradi str. 25 bi bila dobra); v Uvodu bi se lahko omenilo, da je delo nastalo najbrž ob času kuge v Atenah (l. 429) in bilo uprizorjeno l. 428. Dr. J. Debevec.

UMETNOST.

Sič, Albert, narodni okraski na orodju in pohištvu. I. (Zbirka narodnih ornamentov, II. del.) V Ljubljani, 1923. Tisk tiskarne J. Blasnika nasl. — Litografija Čemažar in drug. — Klišeji iz klišarne Jugoslovanske tiskarne. — Zbirka naših sloven-

skih ornamentov prihaja na svetlo, rekel bi, zdržema. Dom in svet je poročal lani (l. XXXV., št. 4, str. 188—192) o zbirki okraskov na pirhih in kožuhih — in že nam je predložil prof. Sič po Kr. zalogi šolskih knjig in učil nov snopič, ki nam podaja izbero okraskov z orodja in pohištvu.

Oprema snopiču je slična, kakor je bila prejšnjim, to pa v obliki in razporedbi. Vsebina je zavarovana z okusnim ovojem, na katerem zremo sliko, kažočo nam mlado zakonsko dvojico z Gorenjske, pri otročiču, ležečem v poslikani zibki; ta kliše je trobarven. Izvornik je izvršil prof. Ant. Koželj. — Za ovojem sledi na dveh listih pravi naslov in besedilo v slovenskem, srbohrvaškem in francoskem jeziku. V jedrovitih potezah začrtana izvajanja prof. Siča pojasnjuje pet klišejev; prvi predstavlja poslikano skrinjo dež. muzeja iz leta 1836; drugi poslikano skrinjo dež. muzeja iz leta 1827; tretji poslikano kuhinjsko omaro iz l. 1846; četrti belokranjski predici pri delu, vsako s preslico in vretencem; peti sedem različnih preslic in pet vretenc.

Besedilu sledi 16 listov iz mehkega kartona; na teh imamo barvaste ornamente, izvršene v kamnotisku; to je jedro tega snopiča. Vsebina je porazdeljena tako: List prvi in drugi imata vsak po pet vretenc, narezljanih in slikanih z rdečo in modro barvo; na prvem listu je vretence, ki ima na »glavici« pritrjeno ogledalce. — Tretji list nudi dvajset večinoma geometriških konfiguracij s preslic; le malo jih posnema naravne oblike domačih rastlin (št. 20). — Na četrtem nahajamo preslico z izrezljanimi geometričnimi in vrezanimi črtastimi okraski. — Deset nastopnih listov (5 do 14) nam podaja izbero zanimivih in poučnih delov slikanih skrinj: dvajset ščitov iz let 1820—1863; večina ni datirana. Izvzemši en sam slučaj (list 11, podoba a) imamo same rastlinske okraske. — Petnajsti list predočuje posteljnjak iz l. 1794, ki ga hrani muzej, a zadnji (16. list) zibko.

Neugodna doba je preprečila obilnejšo publikacijo; prof. Sič ponovno toži, da ni mogel vsega priobčiti, kar je bil pripravil (prim. opombe pod črto, 1. in 8.). Vzlic ožji izberi pa je vendar podal toliko in takih primerov, da vidimo v njih načela in razvoj. Vretenca n. pr. svedočijo, da je bistvo njihove tektonike izčrpano v dolžini (36—48 cm) in v »glavici«, to je bunka v drugi tretjini dolžine. Glede okrasja ima fantazija in iznajdljivost posameznika prosto torišče. Navadno dobimo štiri vrste ornamentov: plastične, ki so izrezani, ploščnate, ki so vdolbeni, črtaste, ki so vrezani in barvaste, ki so naslikani; vsi so pogosto zastopani na istem vretencu. Prvi vtis je — bodisi nameravan, bodisi slučajen —, da imamo pred seboj jugoslovansko trobojnico: osnova (naravna barva lesa) je ali velja za belo, na tej pa imamo modre in rdeče geometrične like v najrazličnejših kombinacijah: tu v strogi in premišljeni simetriji, tam pestro in prosto raztreseni. Skromne zelene črte, ki so pomešane tupatam med rdeče in modre konfiguracije, utegnejo biti nejasne reminiscence madjarskih okraskov, ki so prišli k nam (v Belo Krajino)

po posredovanju Hrvatske. — Ogleдалca, ki jih uporabljajo sem in tam na vretencih, nimajo bistvene naloge v ornamentiki, dajó pa orodju nekam nedolžen sijaj. — Čudovito je, koliko razlikovitosti ume pričarati preprost kmečki mladenci, ki nima niti pojma, kaj je umetniško sorazmerje, estetika barv i. t. d., na površino skromnega vretenca.

Globočje v bistvo umetnosti posega pa okrasje na pohištvu. Sič je objavil več zelo poučnih slučajev od skrinj (20), od posteljnaka (1) in od zibeli (1). — Posnetki od skrinj imajo skupen znak: enolično popleskane ploskve, obdane od raznotero oblikovanih obodov ali okvirov v barvah; te ploskve nosijo pestri ornament na temeljni barvi. Večina publiciranih vzorcev kaže belo dno; eden (list 9, pod. b) je popleskan s svetlo rumenico (ocre, Ocker), štirje (list 13 in 14) z modro barvo. Vendar ugotavlja izdajatelj v predgovoru povse pravilno, da je temeljna barva pri pohištvu različna: bela, rdeča, modra, rjava i. t. d. Dasi je to neoporečno, prevladujeta vendar konce 18. in skozi 19. stoletje — bela in modra podlaga za ornamentalno cvetje. — Obodi so zelo različni po obliki in barvi; v njih se odsvita prosta fantazija in dokumentira okus vaškega slikarja. Tupatam presenečajo s svojo mamljivo nežnostjo, drugod odseva iz njih krepkost kmet-skih živcev. Najgloblje zanimanje vzbujajo pri nas, poznih potomcih, ti okraski po svoji tradiciji; ta sega namreč daleč nazaj. Kaže nam reminiscence tektonskih razpredelb, ki so jih imele skrinje, omare, posteljnaki i. t. d. že v prvi gotski dobi. A tudi ta se opira na starejše vzorce; saj jih poznamo v starokrščanski in poznorimski dobi (vrata v cerkvi sv. Sabine v Rimu, rimske kasete). Seveda so imeli srednjeveški obrtniki za vzorec samo estetično razpredelbo enakomerne ploskve po vnanjosti; kajti pred gotično dobo je bilo pohištvo v svoji tektoniki samo statično pravilno in svojemu smotru primerno. V poznogotski dobi pa se je to obrnilo: tedaj je dobila dekorativna vnanjost svojo podlago v tehničnem spah, ki ni veljal samo zanesljivi stojnosti, ampak tudi trdni zvezi posameznih delov med seboj. Mizar si je zgradil trdno ogrodje ali okvire in je zadelal nastale odprtine z lažjimi deskami kakor poprej. To postopanje so nadaljevali po tradiciji, ki je bila kmalu ustvarjena, tudi še v renésančni in baroški dobi. Oblike posameznih delov v tem ogrodju so bile različne: bili so okviri četverokotni, na osem vogalov, okrožni in ovalni; posebno priljubljene so bile arkade. Ploskve, ki so jih obdajali taki okviri, so okrašali na razne načine.

Praktični ter prav malo razvjeni srednji vek je gradil trpežno, gladko pohištvo. Vendar ni mogel pogrešati pestrosti in okrasja; kajti ta doba je zasedrila svojo umetniško kulturo, posebno v obrti, globoko v ljudske plasti; vsaka prava ljudska umetnost pa zahteva barvo. To so dosegli s tem, da so preproste skrinje in nekatere omare, pa tudi posteljnake pregrinjali s pestro vezanimi pregrinjali. Tu se je začela nova smer. Namesto da so pohištvo pregrinjali, so je rezljali,

najprej v precej vzboklem reliefu, potem v plitvejšem, dalje s popolnoma planimi okraski, okoli katerih so dvignili ali odstranili snov, ki ne spada k okrasju. Temu je sledila intarzija (vlaganje lesenih okraskov v les). Ponekod je zadostoval ta ornament, a ne povsod. Posebno v Franciji, Italiji in Španiji so pa zahtevali pogosto še barvo, s katero so dvigali izrezljane ali vložene ornamente. Tako je umevno, da so prišli polagoma do poslikavanja brez plastičnih ali vloženi okraskov, posebno tam, kjer niso zmogli stroškov za trdi les in dražje rezbarsko delo; ne bo nas pa presenetilo, da so negovali vse te tehnike tudi vzporedno in istodobno. Poslikavanje pohištva se pojavlja že v gotski dobi, najprej v cerkvi. Z oltarjev in prižnice preide na klopi in druge premičnine; najstarejši primer je poslikana cerkvena zibka iz 15. stoletja, ki se sedaj hrani v bavarskem narodnem muzeju v Monakovem. Na stranicah ima po dve arkadi, a pod vsako po enega krilatega angela. Te zibke so rabili o božiču; postavljali so jih pred oltar in tamkaj zbrali deco, ki je zibala v tej zibki ležečo sohico božjega deteta in prepevala božične pesmi, n. pr. In dulci iubilo... i. t. d. Ta navada, poslikavati pohištvo, se je preselila k nam, kjer je imela kultura sosednih dežel — z juga in severa — svoj vpliv. To nam potrjujejo stari inventarji. Naj podam v dokaz nekaj izpiskov iz deset raznih inventarjev, obsegajočih dobo od 1558 do 1698. V teh imamo primere za vse vrste pohištva, od navadnega, neokrašenega, pa do umetno poslikanega. Inventarji so pisani v nemščini. Pohištva iz mehkega lesa brez okrasja ne opisujejo natančneje, ampak ga imenujejo »gemein« (t. j. preprost), n. pr. leta 1668 »13 Trugen von Gemainen holz«, ali istega leta »Aindleff allerley gemeine Trühen«; 1669 »Acht vund Zwainzig gemaine Trühen«. Iz teh vpiskov se vidi tudi, kako številne so bile skrinje v večjih hišah.

Ako je bilo pohištvo okrašeno, je to vselej označeno, a ne vedno dovolj jasno. L. 1558 ima inventar: »ain truchen mit Zier« — a ne pove, je li okrasje izrezljano ali slikano. Jasnejši je drug slučaj, ki omenja (1558) »Ain grosse Truchen mit ausgestossenen Leysten«, t. j. z načlenjenimi (profiliranimi) letvicami. L. 1665 imamo inventarski vpisek: »4 Nuß Paumene ausgeschnittene trüg«, torej izrezljane skrinje. Izraz »ausgeschnitten« se ponavlja, a kadar ga najdemo, je v zvezi z orehovino. Večkrat nahajamo tudi označbo »schön«, n. pr. 1668 »andere schöne Nußpaumbene Truchen«; najbrže bo misliti na izrezljane okraske. L. 1669 ima inventar »Ein schöne ausgedraxlt oder auß-geschnizelte, gemallen vund Vergulte Pedtstatt«, to se pravi: noge so ostružene, končnice in stranice rezljane, ornamenti pobarvani in pozlačeni: torej slučaj, da plastičen ornament dvigata barva in zlato. Tupatam se les luži, da dobi temnejšo barvo; ta les so rabili za ornament; n. pr. l. 1690 imamo inventarski vpisek: »Ein Saubere mit Schwarz gepaisten Ramben oder Laisten ausgearbeithe Trugen von hartten Holz.« — V starejši dobi, t. j. pred l. 1700 je vloženo okrasje (intarzija) redkejše, a se nahaja v posesti boljših rodbin, n. pr. l. 1668

»2 schwarz gepost und weiß Eingelegte Schreib-tisch« — pač nedvomno s kostjo vložena pisalnika — ali 1669 »Ein kleines Trüchl mit Perlmuetter eingelegt.«

V pretežni večini pa je pohištvo pleskano, torej iz mehkega lesa. V kolikor je barva označena, prednjači zelena; v omenjenih inventarjih je 25 slučajev; največ je skrinj, pa tudi mize, omare, posteljnjaki, kredence, stoli in ena omarica za uro. N. pr. l. 1665: »Ein grien angestrichene trugn«; »Ein grien angestrichener acht Eggeter tisch«. Včasih sta dve barvi na istem predmetu, n. pr. l. 1665: »Ein grien: vnd mit rotten Zügen Vberstrikne Trugen«; l. 1668: »Ein grien vnd Rott angestrichenes Spanbeth sambt dem Raiß Petl«; ali l. 1676: »Ein grien Vnndt weiß angestrichener schenkh Tisch von feichten holz« in (istega leta) »Ein Grien Vnd Zier Vergultes spampet«.

Za zeleno prihaja po številnosti slučajev bela barva (10 krat); v starejši dobi jo nahajamo bolj pogosto v zapiskih kakor pozneje; po l. 1650 so redki slučajji, da bi se rabila bela barva za osnovni ton. L. 1558 »Ain grosse weysse truchen«; »In ainer weißen Gewandt truchen«. Redkeje se omenja rdeča — in tedaj je navadno v zvezi s kako drugo barvo; n. pr. l. 1558: »In zwayen wälischen Truchen mit Rot vund Plab angestrichen«; in istotam: »Ain welhische truchen mit Rot vund gruenen strichen«. Še bolj eksotična je v tej dōbi modra barva; našel sem samo tri slučaje, da jo zapisnik omenja; n. pr. l. 1558: »Ain wällische Truchen mit Plab angestrichen vnd mit goldt gemalt«; l. 1694: »ein plauer Gewandt Casten«. Zlato omenjajo inventarji ponovno, a vedno kot barvo, ki naj daje drugi nekaj bleska. Ako slove vpisek l. 1665: »Eine große Vergulte Pedtstatt«, ne smemo misliti, da je bil posteljnjak čez in čez pozlačen, ampak da je imel pozlačeno okrasje.

Razen zlata so krasili pohištvo plemičevo pogosto slikani grbi; te omenjajo zapiski l. 1665 (Auersperg, Kazianer, Lamberg, Thurn); 1669 (Blagay, Egg). Od ostalih predmetov, ki so jih imeli naslikane na pohištvu, omenjam repo (l. 1558: »Mer in ainer großen walsche (!) truchen, daran zwo Rueben gemalt«), posode za cvetice (l. 1665: »Ein mit Maykhrügen gemahlne Trugen«) in angele (l. 1665: »Ein mit Engeln gemahlene trugen«, ki je imela pendant: »Ein gleiche Lähre Trugen«).

Pozornost vzbujajo, posebno v starejši dobi 16. stoletja ponavljajoče se označbe »wallisch«, t. j. italijanski. V enem samem inventarju iz leta 1558 (zapuščina grofa Wolfa Engelbrechta Auersperga v Žužemberku) je omenjenih šest italijanskih skrinj, ki so belo ali modro pleskane in z zlatom okrašene, rdeče pleskane in opremljene z modrimi pasovi ali pa z zelenimi črtami; na eni je naslikana repa.

Tako je pripravila obrtna umetnost na jugu in na severu do konca 17. stoletja vse vzorce: za rezbarijo, za intarzijo in celo za poslikavanje. Dočim je moda pri plemičih na deželi in pri obogatelem meščanstvu izpodrivala staro pohištvo, je kmet kupoval izločene predmete in jih rabil še dolgo vrsto let. Na ta način so dobili

kmetje po vaseh izvirno pohištvo v umetniški obliki. To je služilo pozneje vaškim mizarjem, rezbarjem in pleskarjem ali slikarjem za vzorec. Ko je moda izločila zopet drugo vrsto opreme iz premožnejših hiš, je romala stara isto pot ali pa začasno na podstrešje in od tam je prišla na beli dan čez daljšo dobo kot stara šara. Vselej pa je dobil preprosti vaščan zaostale oblike, ki jih je posnemal. Zato vemo, da ni naša ljudska umetnost nič drugega kakor rustificirana velika umetnost, to pa na podstavu zastarelih vzorcev; to je tako pri narodni noši, pri kmetiskem orodju in selskem pohištvu. Posnetki v Sičevi zbirki nam pripovedujejo to dejstvo jako zgovorno. Na prvi pogled bi utegnil kdo še dvomiti o tem; a če si natančneje ogleda posnete oblike in jih primerja z izvirnimi, mora kaj kmalu priti do prepričanja, da je temu res tako. Mislimo si na okraskih skrinj na listu 5 barve proč, pa imamo pred seboj intarzije iz 2. ali 3. desetletja po 1800. — List 6 nam nudi v barvah posneto intarzijo selskega mizarja, zato je tako okorna; barve ublažé marsikaj, a na drugi strani zopet podčrtavajo, kar bi bilo bolje, da se omili. — Drugod imamo prosto kombinacijo vzorčevih oblik in korektur slikarjeve fantazije, kakor list 7—10. Prvi vzorec na listu 11 je natančna kopija preproste vaše intarzije, dočim je drugi precej pod vplivom naravnih form. Slikani predeli od skrinj na listih 12—14 se opirajo vsi na reminiscence po lepih in umetniško dovršenih intarzijah 18. stoletja, kar dokazujejo lepo izvršeni prehodni toni iz svetlih partij v temne. Morebiti je imela lastna fantazija sem in tam nekaj besede, kakor n. pr. pri »nageljnih«; večini likov pa se vidi na prvi pogled, da kopirajo iz lesa izrezane sestavne dele pri posameznih cveticah; tako n. pr. strogo ločene nuanse cvetnih listov pri vrtnicah, ali pa senčni deli cvetov in listov, ki živo spominjajo na vžigalno tehniko, ki jo je rabila razvita intarzija 18. stoletja. Posebno se usiljuje ta odvisnost od vložnega pohištva pri posteljnjaku (list 15), že v strogi in vedno se ponavljajoči obrisni obliki belih kartušov. Nekoliko prosteje je zasnovan dekor na zibelki (list 16), vendar kaže tudi ta na vložene vzorce.

Ako smemo kaj obžalovati, je to v prvi vrsti neugodni položaj, ki ne pripušča obširnejših publikacij. Da bi imel neumorno delavni prof. Sič priliko, bi nam bil združil v tem snopiču mnogo več gradiva za proučevanje ljudske umetnosti; tako pa nimamo ne rezljanih ne vložnih predmetov. Vendar je podal tipične like v barvah, in to kaže globoko umevanje bistva v ljudski umetnosti. V rezbariji in intarziji je morebiti več tehnične spretnosti, a gotovo ne več ljudskega okusa; vendar tudi teh ni da bi jih prezirali, četudi pridejo v poštev v drugi vrsti.

Kar tiče avtorjevega dela, je njegova vestnost in akribija nad kritiko; to se vidi na vsaki podobi, na vsakem liku. Tej vestnosti je sledil tudi litograf. Pri tiskanju se je pa register sem in tam izneveril, a le za majčkene latitude (n. pr. list 3, 5, 6, 10), tako da smemo označiti to publikacijo kot jako dobro uspelo delo.

Ako bi imeli kako željo, bi bila ta, da bi se naznačilo pri vsakem kosu, odkod je; to bi služilo več kakor enemu interesentu.

Vzlic vsej previdnosti in vestnosti, katere priča je bil poročevalec, se je utihotapilo še nekaj tiskarskih pogreškov. Tako je čitati na ovoju in na notranjem naslovu ornaments, ne ornamentals. — V slovenskem delu predgovora (3. stolpec, 2. odstavek, predzadnja vrsta od zdolaj) je čitati: list 16 (ne l. 10); istotako v srbohrv. delu (3. stolpec, 2. odst., predzadnja vrsta) in v francoskem delu (3. stolp., 2. vrsta od zgoraj).

Kar smo rekli o Sičevem delu in njega priznanju, velja v polni meri tudi o tem snopiču. Želimo le, da bi ne podlegel mož, tako usposobljen, pa tudi navdušen in delaven, neprilikam sedanjih dni in da bi nam kmalu predložil nov zvezek naših ornamentalnih zakladov. Mantuani.

Slovenska moderna umetnost. I. Slikarstvo. Izdala Narodna galerija v Ljubljani 1922. Reprodukcijske izvršil M. Jaffé na Dunaju.

V 27 velikih enobarvnih reprodukcijah podaja Narodna galerija javnosti izbor svojih najboljših del in obenem prvo reprezentativno izdajo o slovenski moderni umetnosti. Narodna galerija zaključuje pravkar svojo osnovno fazo: organsko je izrastla iz prvega organiziranega umetniškega gibanja med Slovenci, iz impresionizma, in naravno za prvo dobo osredotočila vse svoje moči na to, da čim izčrpaneje zabeleži v svoji zbirki postanek, razvoj in razevet impresionizma in njemu paralelnih smeri med Slovenci. Od Madone Janeza Šubica, stilistično in vsebinsko najstarejšega dela njene zbirke, do Tratnika in Kosovega Filozofa riše ta izdaja razvoj slikarstva pri nas, kakor ga predstavlja zbirka N. g. Brata Šubica, Frankè, Ažbè, Petkovšek, Kobilca, Vesel, Grohar, Henrika Šantel, Jakopič, Jama, Sternén, Žmitek, Vavpotič, Tratnik, Saša Šantel, Fr. Klemenčič in G. A. Kos — imena onih, ki so zastopani v tem albumu, že sama označujejo stopinje razvoja slikarstva pri nas od realizma do konca vojne dobe. Kot da se je vodstvu galerije zazdelo, da je zadostilo svoji prvotno načrtani nalogi in zaželelo dokumentirati to stanje pred javnostjo, se zdi, kadar prelistamo liste tega albuma.

Uvod k izdanim reprodukcijam je napisal tajnik galerije dr. Izidor Cankar. V velikih, markantnih potezah riše osnovne smeri razvoja zapadnoevropske umetnosti XIX. stol., katere odblesk je slovenska umetnost. Na koncu označi tudi razmerje najmodernejših smeri napram prejšnji, katere jedro je impresionizem, ter njihovo zvezo s splošnim razvojem umetnosti v Evropi.

Pričujoča publikacija je vsled svoje zdržane resnosti in velikopotezne stvarnosti važen dokaz našega dozorevanja tudi v proživljanju umetniških problemov. Frst.

GLASBA.

OPERA.

Pod intendantco M a t e j a H u b a d a so se razmere v ljubljanski operi precej uredile, dela se pridno in smotreno, dosegli so se lepi uspehi. Izvajajo se

sama odlična operna dela, novejša in starejša, tuja in domača. A o tem pozneje. Najprej par besed o opernem oboju.

Opera je pridobila k dosedanjim kapelnikom Rukavini, Balatki in Neffatu še glasbeno temeljito naobraženega in temperamentnega M a t a č i č a. Nekateri dobri pevci solisti: Drvota,¹ Romanovski, Truhovič in Šterkova so našo opero zapustili. Pridobila pa je opera več drugih dobrih, deloma izvrstnih moči. Omenjam zlasti dva domačina: Julija Betteta, do sedaj basista pri državni operi na Dunaju, ki je za našo opero kot vzor pevca in igralca velikanskega pomena (njegovi nastopi v »Prodani nevesti«, v »Lakme« in »Sevilskem brivcu« so naravnost mojstrski); istotako M a r i j a Š i m e n c a, ki je prišel k nam od mariborske opere in razpolaga s krasnim, polnim in prožnim tenorom (tako v »Prodani nevesti« se nam je močno prikupil, istotako v »Jenufi«, v »Gorenjskem slavčku« in kot Favst v »Mefistofelesu«). Novi baritonist C v e j i é sicer ne odtehta Romanovskega — bori se še z marsikako težavo v glasu in vokalizaciji —, pa se utegne sčasoma razviti v prav dobrega pevca.

Že od prej imamo nekatere jako dobre, deloma prvovrstne moči. Gospe T h i e r r y - K a v č n i k o v i gre med solistinjami prvenstvo: njen izredno obsežen glas je vedno lepši in bujnejši, in kako čudovito zna z njim modulirati! Tudi njena igra je mojstrska. Omenjam samo njeno pretresljivo doživljeno igranje v »Jenufi«, kjer je kot stara, resnobna, težko preizkušena cerkvnica središče in težišče te prekrasne, pristno češkoslovaške, velike tragične opere, ali v »Carmen« v čisto drugačni, koketno omamni vlogi ciganske krasotice. Odlična pevka in igralka je gdč. Z i k o v a, ki pa letos primeroma malokrat nastopa. Zelo lepo in pretresljivo je pela in igrala Sestro Angeliko v »Tryptihonu«, prav tako Margareto v operi »Mefistofeles«. Zelo dobra in porabna je gdč. L e w a n d o v s k a (»Prodana nevesta«, Ninon v »Gorenjskem slavčku« in drugod). Dobro napreduje in mnogo obeta gdč. S f i l i g o j e v a (Majda v »Gorenjskem slavčku« in v raznih drugih vlogah). Gospa L o v š e t o v a sodeluje letos le kot gost, a spada brezdvomno med stebre naše opere. Občudovali smo jo kot koloraturko v »Lakme«, tudi v »Sevilskem brivcu« in posebno v »Gorenjskem slavčku« je izborna. Omenjati bi moral potem še gdč. R e w i e z e v o, ki se je v mnogih manjših vlogah izkazala zelo zmožno; kot »Carmen« je še nisem slišal; dalje gospe S m o l e s k o, go. M a t a č i č e v o, gdč. T h a l e r j e v o in go. K a t t n e r j e v o. Med pevci solisti so poleg par že prej imenovanih jako dobri: Z a t h e y, s krepkim in hkrati voljnim, simpatičnim basom in lepo igro (izboren je kot Mefisto v »Mefistofelesu«), S o w i l s k i se mi zdi zelo dober zlasti v dramatično napetih scenah, kjer se tudi pevsko nekako enakomerno razmahne (v »Plašču«, v »Jenufi«, posebno mi je ugajal v zadnjem dejanju opere »Carmen«). L e v a r je

¹ Odšel vsled bolezni. Umrl 4. januarja 1923 v Pragi.

kot igralec prvovrsten, kot pevec ne vedno enako dober. Zupan postaja vobče čim dalje boljši in porabnejši; s posebnim užitekmo smo ga poslušal in opazovali v »Gorenjskem slavčku«, pa tudi v mnogih drugih operah je dobra moč. Vobče dober je tudi Debevec. Mohorič se je izkazal zlasti v »Prodani nevesti«, Kováč zadnje čase poizkuša priti vun iz raznih napak in manir. Bratuž je kaj primeren za komične vloge, n. pr. v »Tajnosti«, v »Prodani nevesti«, zlasti pa briljira kot komik v »Gorenjskem slavčku«. Glasu sicer nima posebno izdatnega, a se prijetno posluša. Zorman se pevsko ni kaj prida razvil, drugače je porabna moč.

Operni pevski zbor ima po večini dober material, zlasti vrle moške pevce. Pazi pa naj, da bo bolj vezano pel in nekoliko več niansiral. Orkester razpolaga z dobro izvežbanimi godbeniki, igra semtertja dosti diskretno (v tem oziru se je odlikoval posebno v »Gorenjskem slavčku«), včasih pa s svojo polno igro duši zbor in soliste, da reveži tonejo v njem.

Igralni načrt se dejansko stopinjo za stopinjo izvaja kot ga je začetkom sezone napovedala intendantca. Tekom treh mesecev, v oktobru, novembru in decembru, je bilo uprizorjenih deset opernih del: Smetanova »Prodana nevesta« in »Tajnost« (kot noviteta), Puccinijev »Tryptichon« (Plašč, Sestra Angelika, Gianni Schicchi) in »Madame Butterfly«, Delibesova »Lakme«, Janačkova »Jenufa« (kot noviteta), Rossinijev »Sevilski brivec« (recimo kot »stara noviteta«), Bizetov »Carmen«, Foersterjev »Gorenjski slavček« (tudi kot nekaka noviteta) in Boitov »Mefistofeles« (kot noviteta). Vse naštete opere so bile z malo izjemami dobro zasedene in so dosegle uspeh. Vseh in vsake izmed naštetih in uprizorjenih oper smo bili veseli, na marsikako, zlasti na »Jenufo«, smo lahko ponosni, da se je na našem odru sploh uprizorila in razmeroma prav dobro. Posebno pa nas je razveselila zopetna uprizoritev prvega tosezonskega našega domačega dela: Foersterjevega »Gorenjskega slavčka«, ki ga je opera o priliki skladateljve 85letnice po 26 letih — nekoliko scenično izboljšanega — z vso skrbnostjo pripravila in dala prvič pred praznikom narodnega ujedinjenja z največjim uspehom. Režijo je vodil g. Šest, dirigiral g. kons. prof. Jeraj, sodelovale pa so na odru razen ge. Lewandovske izključno slovenske moči. Prvi predstavi je prisostvoval tudi gosp. skladatelj in bil od občinstva kakor tudi od opere same najiskreneje pozdravljen in počaščen. O podrobnih lepotah »Gorenjskega slavčka« ne bom govoril; rečem samo to, naj se nikar zopet nekega lepega dne ne izgubi v prašne predale opernega arhiva, temveč naj živi, naj se izvaja leto za letom in zopet in zopet razveseljuje naše občinstvo. V tej operi veje iz dejanja in iz glasbe naš resnično slovenski duh. Bolj pristno slovenske opere nam do sedaj še nihče drugi ni ustvaril.

V operi »Madame Butterfly« je nekaj kratov z izrednim uspehom gostovala ruska pevka gospa Ada Poljakova. V tej operi kakor tudi v

posebnem samostojnem koncertu se je izkazala tako veliko umetnico, kakršnih je bilo v Ljubljani do sedaj še malo.

S. P.

* * *

IZ PISMA UREDNIKOMA.

»...Naš novi svet, kako je lep in veren. In dober je. Dvignile so se trepalnice, in pod njimi niso gluhe votline, pod njimi so tople rjave oči: naša zemlja! Pozdravljena! Tak tih pozdrav zdaj gre iz loga v log in kdor mu je svoj glas pripletel — za vami, z vami!

Mnogo vas je, izvečine še nemih, ker trma zaklepa usta. Prvi je bruhnil v dan, vulkan svojo sveto lavo, Tone Seliškar. Vulkanisti, opazovatelji opasnih žrel, trde, da je le majhen odstotek žlindre v lavi. Vse drugo je živa ruda. Naj bo, tudi ruda še ni železo.

Pri tej priliki sta mi na misli Kralja, oba hkratu. Mučil sem se z Jodlovimi henidami pred njiju platni dalje, kakor se za poprečnega diletanta spodobi: danes vem, da niso henide. Kralja sta le prvič dosledna do okrutnosti, odkrita pred seboj do bolnosti, in pred publiko poštena do neke meje..., ki je publika najbrž sama ne prenese več. Tako so nastale v vrsti Kraljevih platen tiste vrzeli, se pravi so platna, le prazna so, se pravi tudi prazna niso, le nič nas ne brigajo. Pa še to ni resnica. Brigajo nas, le nekoliko manj kakor Kralja sama.

Duhoven je obris naše nove zemlje. Dvanajst jih vpije proti. Ducad! In če je vas tudi dvanajst, ducad še dolgo niste. Treba seči nazaj, hladnega srca nazaj v globino let, in ko si zagrabil, ne med potjo omagati! Bogastva za senen voz: Pregelj sedi na vrhu in pikapoka poje in švrka po konjih. Težavna so ta rojstva. Preveč jih je. Prezapored gredo, še z imeni bo križ. Zato pa se vsak njegovih otrôk od ostale romancierske zaplodine razlikuje za ravno toliko, za kolikor so si med seboj podobni, ti otroci solnea, ti župniki in biriči samega sebe. So pa grenkobe, ki ti ostanejo na jeziku vse dni do konca. Pravijo, da je zemlja spomladi grenka. Vem, da je grenak dan, ljubezen, vera, dobrotà, kri človeška, kri spomina, borba za kruh, borba za delež na večnosti, vse lepo na tej zemlji. Prvi okus in zadnji — grenka sta. In grenka je smrt. Pride pa čas in ni več daleč, ko bo to obličje postavljeno na soho in dvignjeno iznad krink in krivih lic v čistejšo svetlobo, v toplejši vzduh: Ecce Slovenia!

Še daljnega neznanca naj ne pozabim, krivoga velike samote, prestrašne oddaljenosti ter pokolenja, da se Bogú usmili! Švabi, Mažari in prvi pristni Panonci so v pijanosti zamenili ženske in kaj je bila posledica — monstrum, pohabljenec, državlján sicer naš, dr. Richard Strauß kaže nanj (pri tej priliki je izvedel, kje je Prekmurje) — a mi se mu še ogiblremo. Naj nas ne ume napak: Smo sramežljivi ljudje, Slovenci. Pred vrednotami celo — zardimo, če je stvar taka in so vrednote res vrednote...

Še recept, draga mi urednika, za dramo, kakor biti mora, bo biti imela. Slovenska in ina: dramatična do vrelišča, neteatralna do askeze...«

SL. 2. GROTTGER ARTUR: VOJNA 2.
KOMET.